

Itzulpenak

GEORGES BERNANOS

Luis Mari Mujikak frantsesetik itzulia. Landako apaiz baten egunkaria (eta IV)

Esnatzean hurrengo lerroak berrirakurtzen ditut.

Eta dena ilusio hutsa baino ez balitz? Ala, agian... Santuek ezagutu dituzte gainbehera hauek... Baina, ez errebolta gor hau, animaren isilaldi zakar hau, kasik gorroto den egoera hau...

Ordubata da, eta herriko azken argia itzali berria da. Haizea eta euria.

Bakarde bera dut, isilaldi bera. Eta, aldi honetan, eragozpena bortxatzeko -edo eta inguratze-ko itxaropenik gabe nago... Gainera, ez da inolako itxaropenik. Ene Jainkoa! Arnasa hartzen dut, gaua arnasten dut.

Nire antzeko saminaldiak oroitzen ahalegintzen naiz. Baina, ez dut asmatzen ezezagun horietaz errukirik sentitzea. Nire bakardadea biribila da, eta nik gorrotoa diot. Ez dut ene buruaren errukirik!

Maitatzeari utziko banio!

Ohearen oinetan etzan naiz, aurpegia lurrari itsatsirik dudala. Noski, ez naiz halako bitartekoren batean sinesteko bezainbat inozo. Soilik, onarpen osoa eta eskaintzazko keinu bat egitea nahi izan dut. Hutsuanean, ezerezaren ertzean -eta jasotzeko zain dagoen eskalea edo hildakoa bainintzan- etzan egin naiz.

Lehenengo segundutik, nire ezpainen lurra ukitu baino aurretik, gezurraz lotsatu nintzen. Ze, ez nuen itxaroten deus ere.

Zenbat emanen nuke sufritzeagatik! Oinazeak berak albora uzten nau. Hau da, oinaze ohizkoenak, apalenak, nire urdailarenak. Izugarri ongi sentitzen naiz.

Ez dut heriotzaren beldurrik, bera bizia bezain indiferente zait, nahiz eta hori ezin den adierazi.

Jainkoak ezerezetik atera ninduenetik, eginiko bidea alderantziz egin dudala deritzait. Hasieran ez nintzen izan Jainkogandiko maite-hautsaren txinparta, izpi gorritzat bat baino. Orain, gauza bera bilakatu naiz, berriro, gau hondogabea. Baina, hauts-izpia ez da, jadanik, gorritzat, ez du dirdirarik; itzaltzera doa baizik.

* * *

Oso berandu esnatu naiz. Zalantzarik gabe, erori nintzen toki berean eraso ninduen logurak. Halabaina, elizara bideratu aitzinetik hurrengo idatzi nahi dut: “Nolanahi ere, gertaturikoa gertatu, horretaz ez naiz mintzatuko inorekin, eta, are gutxiago, Torcy-ko apaizarekin”.

Goiza argia da, samurra, arintasun harrigarrikoa... Haurra nintzanean, goizetan, ihintzaz bustiriko hesien artean jauzi egin eta etxera erabat blai itzultzea atsegin izaten nuen -dardar eta zoriontsu- nire ama gajoaren atximur bat har nezan, eta, orobat, esne berozko katilukada handi bat edan.

Egun osoan, buruan ez ditut ukan haurtzaroko oroipenak baino. Niregan pentsatzen dut, hil baten baitan egingen banu bezala.

(Oharra.- *Koadernoan erauziriko hamar bat orri falta dira. Eta ertzetako orriak ardu-raz harraskatuak izan dira*).

* * *

Goiz honetan Delbende doktorea Bazancourt-eko basoaren mugean aurkitu dute; burua hautsita, eta, jadanik, hilotza zegoen. Dudarik gabe, aski sakona zen urritz sarriz inguraturiko bidetxidori batera amil-du zen. Pentsatzen da, fusiletik tiratzean, katua adarretan uztartu zitzaioa, eta armak tiro egin ziola.

* * *

Egunkari hau txikitzera jarri nintzen. Baina, gogoeta egin ondoren, ez dut kendu alferrikakoa zela uste nuen zati bat baino. Gau eta egun, isildu gabe, mintzo zaidan ahots bezalakoa zait, hots, hainbestetan irakurri ostean buruz ezagutzen dudan zerbaite. Baina, pentsatzen dudanez, nirekin itzaliko dela uste dut. Ez al da egia...?

Egun batzuen ostean, bekatuaz gogoeta anitz egiten dut. Jainkoaren legearen etenketak gisa zertzen dudan eran, berarekin ideia aski laburra ematera arriskatzen garelakoan nago. Gai honetaz hainbeste zorakeria esan ohi da! Eta, beti bezala, gogartzeko ahaleginik egin gabe. Orain dela mende pila bat, medikuek eritasunaz eztabaidatzen dute euren artean. Osasun onaren aurkako gabezia bezala definitzea aski izan ordez, horretan luzaroan ados jarriko ziren. Baina, horren ordainetan, eriarangan aztertzen dute bera sendatzeko asmotan. Hori da, prezeski, egiteko dugun asmoa. Honela, bekatuarekiko berriketek, ironiek eta irribarreek ez gaituzte gehiegi inpresionatzen.

Naturala denez, ez da ikusi nahi deus ere hutsetik harantz. Halabaina, bera ez da, azken finean, sintoma bat baino. Eta sintomak, profanoentzat harrigarrien direnak ere, beti ez dira kezagarrien eta larrien.

Uste dut, ziur nago, gizon askoek ez dutela konprometatzen sakonki euren izatea eta benetakotasuna. Euren azalean bizi dira, baina giza-lurra hain da aberatsa aski dela azal mehe hori uzta on bat jasotzeko, zeinak benetako existentzia baten ilusioa duen. Badirudi azken gerratean, aski beldurtiak ziren enplegatu batzuk, apurka-apurka, buruzagi handi bezala erreboltatu zirela; hain zuzen, agintearen grina zuten, eurak jakin gabetik. Noski, horretan ez dago *-convertere* hitzetik datorren konbersioaren izen ederrarekin deus, baina, azken batean, bere egoera zakarrean heroismoaren, garbitasunik gabeko heroismoaren, esperientzia egitea aski izan zitzaizen izaki txiro horiei. Zenbat gizonak ez dute ukanengo, inoiz, barne bizitzarik gabe posible ez den naturagaindiko heroismoaren ideiarik? Eta, prezeski, bizi horretaz epaituko ditu Epaille Gorenak; hain zuzen, apur bat gogoetatzen denean, gauzak egiazkoa, nabaria dirudi. Orduan...? Orduan, bere espezieko gizonak hornitu dituen partaide artifizialeatik heriotzak bilustuta, diren bezala birraurkituko dira, zer ziren jakin gabe..., hau da, bilakaerarik gabeko munstro izugarria bezala, gizonen izakitxarra bezala.

Osaera horrekin zer esan dezakete bekatuaz? Zer dakite haiek? Jaten dieten minbizia oinazetik gabeko tumore anitzen antzekoa da. Hale-

re, gutxienez, gehiengoak ez du bizitzaren aldi batean sentitua halako inpresio iheskorrik, berehalakoan ezabaturikorik. Harritzekoa da haur batek ez duela inoiz, nahiz eta egoera enbrionarioan, barne biziera gisakorik, eta hori hitzaren zentzurik kristauenean hartuta. Egun batean ala bestean, bere biziaren bultzada indartsuagoa izatera iristen da, eta bere bihotz errugabeen borborka sentitzea dagi heroismoaren espirituak. Agian, ez asko, baina bai aski, dagi tipiak salbamenaren arrisku handia ilunki ikus dezan, zeina giza existentzian jainkozkoa den. Hortaz, berak zerbaite daki ongi eta gaizki; nahasketaren ideia garbia du, nahiz oraindik ezjakina izan diziplinaz eta gizarteko ohiturez. Baina, berezkoa delarik, ahur baten gisa erreazionatzen du, eta gizon helduak ez du eusten minutu esanguratsu horretatik haur-drama baten -eta sasizko bihurrikeria baten benetako zentzua- ihes dagion oroipenik; gainera, hartaz hitz egingen du agureen leungarria, baina argiegia -eta, kasik, labaingarria- den irribarre batez.

Zaila da irudikatzea ze punturaino diren umekeriazkoak munduak serioztat dauzkan personak. Benetan, adieraezin eta goinaturazko umekeria da. Nahiz apaiz gazte bat baino ez izan, maiz, irribarre egitera iristen naiz. Ah, barkamena eta errukizko doinua dute gurekin! Arras-eko notario batek pertsonaia nabarmen, aintzinako senatari eta departamenduko lujarbe handienetakoak -zeinari azken unetan nire ardura eskaini nion- egun batean, antza, nire aholkuetatik desenkusatzearren exzeptizismo aski onberaz zera esaten zidan: “Apaiz agurgarri hori, ulertzen zaitut eta zure sentimenduak ezagun ditut. Ni neu ere oso elizkoia izan nintzen. Hamaika urtekin ez nintzen inoiz lotan eroriko leheni hiru Agur Maria errezzatu gabe, eta hartan arnasik hartu gabe. Horrela ez giteak zorte txarra ekarriko zidan, ausaz...”.

Berak uste zuen, zalantzarik gabe, horretara mugatzen zela oro, ze hain buruzuriak uste gintuen apaiz arlote hark. Azkenik, heriotzaren bezperan, bere aitortza entzun nuen. Zer esan nezake...? Ezer gutxi. Benetan, hitz urritan labur daiteke dena, alegia, notario baten bizitza zela berea.

* * *

Itxaropenaren aurkako bekatua da... -denetan hilgarriena, eta, hala eta guztiz, hobekien onartua-; gehien losintxatua da. Denbora asko behar da hori onartzeko, eta, aih, hain gozoa da bera iragartzen eta

aurretik hartzen duen tristezia! Deabruaren elixir estimatuena da, bere anbrosia! Hain zuzen, saminak... *(eta bertan paper-orria urraturik ageri da).*

* * *

Gaur halako azalpen bitxia egin dut. Mademoiselle Louise-k, norma-lean, ohikoa du du brebiarioa jarlekuan uztea, hau da, hartarako egokiturik dagoen gune tipian lagatzea. Gaur goizean liburu lodia belaunikotegian aurkitu dut, eta, nolatan bere jaierazko barruko estanpak barreiaturik zeuden, gainetik irakurri ditut orri batzuk, pixka bat gogoz kontra. Estalkiaren atzekoaldean idatziriko lerro batzuek nire begietara jauzia egin dute. Mademoiselle-ren izena eta norabidea zen, zalantzarik gabe, hau da, Charlesville (Ardennes)-eko bere antzinako norabidea. Anonimoaren letra berbera da. Gutxienez, hala iruditu zait.

Zer axola zait?

Mundu honetako handikiek badakite jaurtikitzen, erantzuteko astirik ere utzi gabe, halako keinu eta begirada batez. Baina, Jainkoak...?

Ez dut galdu fedea, ezta itxaropena eta karitatea ere. Baina, ze balio dute, gizon hilkor batentzat, bizitza honetan betidaniko ondasunek? Halere, ondasun horien irrikak bere garrantzia du. Nire ustean, haiek irrikatzea utzi dut.

* * *

Bere lagun zaharraren hiletan haurkitu dut Torcy-ko apaiza. Egia zera da, alegia, Delbende doktoarearen oroimenak ez nauela uzten une, batez ere, nahiz urragarria eta emozio betekoa izan; baina, ez da -eta ez daiteke izan- otoitz bat.

Jainkoak ikusten eta epaitzen nau.

Egunkari honekin jarraitzea erabaki dut, zeren egun batean pairatzen ari naizen probaren zehar gerta zaitzadake ongarri nire bizitzaren gertakarien erlazio benatakoa, eskrupuloski zehatza dena. Nork daki, halabaina, bera ongarria izan den niretzat ala besteentzat? Hain zuzen, bihotza gogortu zaidan unean, uste dut ez dudala inolako errukirik inorekiko, eta errukia niretzat otoitza baino zerbait gaitzagoa gertatu da; gaur gauen probatu dut Adeline Soupault-en beila egiten nue-

nean, nahiz eta, ahalik eta ardurarik onena nuen berarekiko; ezin dut utzi pentsatzea, adiskidetasunezko sentimendurik gabe, egunkari honen geroko irakurle imaginario batengan... Badut, ene baitaren sakonenean, gehiegi onartzen ez dudana biguntasunik, ze orriok, benaz, ez datoz neuregana baino. Autore bat bilakatu naiz, ala -Blangermont-eko dean jaunak dioenez- “poeta” naiz..., eta, hala eta guztiz...

Irekitasun guztiz, hemen egiaztatu nahi nuke ez naizela aldentzen ene betebeharratik; alderantziz baino. Nire osasunaren hobetze, ia, sineskaitzak nire lanari mesede handia dagio. Ez daiteke esan, justiziaz, Delbende jaunaren alde ez dudala otoitzik egiten. Betebehar hau besteak bezala osatzen dut. Azken egunotan ardoa albora utzi dut, nahiz horrek asko ahuldu nauen.

Torcy-ko apaiz jaunarekin solasaldi labur bat ukan dut. Apaiz miragarri horren odol hotza eta buru-menderakizuna nabaria da. Nabaria bai, eta, hala eta guztiz, alferrik bilatuko litzaiokeke zeinu materiala. Inolako jestuak ez lioke salduko; ez du inolako hitzaren beharrik, ezta borondatea eta ahalegina darion ezer berezirik. Bere aurpegiak sofrikarioak islatzen ditu, oro zinez eta halako soiltasun goitar batez adieraziak. Egoera antzekoetan, hoberenetan ere, halako begiradan ekiboko baten sorpresa dago, hots, gutxi gora-behera, hurrengo dioena: “Ikusten duzu... Tinko jasaten dut, baina ez nazazu goitets horregatik. Berrezkoa dut halakoa... Eskerrik asko”. Bere soak, halabaina, inozoki errukia eta sinpatia bilatzen ditu, nahiz noblezia batez. Antzeko moduan, errege batek ere eskalearena egin lezake. Bi gau igaro ditu hiltzaren beila egiten, eta, ohikoan hain argi eta txukuna duen bere sotana, zimurtu eta zikindurik dago. Lehen aldiz bere bizian bizarra moztea ere achantzi zaio.

Halere, norberaren halako menderakizuna ezaugarri batean islatzen da, hau da, beregandik darion naturaz gaindiko indarrean. Nabarmenki, saminduraz irentsita (ze, Delbende doktoreak bere buruaz beste egin duenaren esamesa dabil), arima, egia eta bakearen arimazko irudia ematen du. Goiz honetan berarekin eman dut meza, baina subdiakonoaren egitekoa betez. Anitzetan, sagaratze unean, kalizaren gainean zabalduko bere esku lerdenak apur bat dardar zegitela ohartu naiz. Eskuek ordurarte ez ezaguturiko agintea eta maiestatea bide zuten... Hitz batean, loezaz, nekeaz eta sumatzen dudana -baina benaz deskribatu ezin dudana- aurpegiaren menderatutariako ikuskizun gaitzagoaz ukitua zegoen.

Joan zen, nahiz -gizenagoa den Madame Pégriot-en antza bizia duen- doktorearen ilobak zerbituriko hileta-bazkarian parte hartu gabe. Geltokiraino lagundu nion, eta trena iristeko orduerdi bat falta zela, banku batean eseri ginen. Oso nekatua zegoen, eta, egunaren argitara, bere aurpegia ezindua iruditu zitzaidan. Ordurarte ez nituen ikusi ahoaren ezpain-ertzean sortzen zitzaizkion bi zimurrak, zeinek aurpegiari halako tristura eta mikaztasun harrigarria ematen zioten. Zalantzarik gabe, hura izan zen erabakiarazi ninduen. Eta, bapatean, esan nion:

-Ez al duzu beldurrik doktoreak zera...?

Ez zidan esaldia bukatzen utzi. Bere agintezko soak azken hitza nire ezpainetan iltzaltzen zela iruditu zitzaidan. Ahalegindu nintzen ene begirada ez jaisteaz, ze ez dut ignoratzen halkaao ez-atsegia zitzaiola. "Berak ohitura du "ahultzen diren begiak..." delako esaldia jalgitzea. Azkenik, bere ñabardurak eztatzen etorri ziren, eta, ia, irribarre bat eskaini zidan.

Ez naiz geldituko bere solasa deskribatzen. Ausaz, solas bat izan ote zen? Benaz, ez zuen iraun hogeit hamar minutu ere... Plazatxo jendegabeak, ezki betriko bi herrenkada haiekin, ohikoak baino lasaiagoa zirudien. Gure buru gaintan uso batzuk igaro ziren, baina airea hurratzen zutenaren inpresioaz.

Benaz, ziur nago beldur dela bere adiskide zaharrak bere buruaz beste egin duelakoaz. Itxuraz, azken alditan oso abaildua zegoen, eta azken uneraino izeba oso zaharkitu baten heredentziaz kontaktzen zuen; hain zuzen, emakumeak bere ondasun guztiak gizon negoziante oso eza-gun baten eskuetan ezarri zituen bizi guztirako -errenta baten orde-, zeina S-eko... apezpiku zen Monsiñorearen mandatari baitzen. Doktoreak, lehenago, diru anitz irabazia zuen, baina guztia beti opari ero eta aski bitxietan parrastatuz (eta halakoak, bestalde, ez ziren beti sekretuan geratzen). Bere adiskide gazteenek bezeroak banatu zituztenetik, ez zuten amore eman inoiz ohiturak aldatzen.

-Ze nahi duzu? Ez zen egokitzen zen gizona. Ehun bider errepikatu zidan bera giza-basatitasuna eta destinozko zorakeriaren aurkako borroka zeritzan zentzu onaren aurka zihoala, eta gizartea ez zitekeela aska injustiziatik, eta batak hiltzen zuena besteak akabatzen zuela. Erreformatzaileren ilusioa Pasteur-en ikasle zaharrek mundu aseptiko bat amesten zuten ilusioarekin konparatzen zuten. Labur esanda, bere bu-

rua errefraktariotzat zeukan, eta, bestalde, luzaroan desagerturiko arraza baten mendetan legezko jabe bilakatuaren aurkako mesederik gabeko borroka. “Mendekua nahi dut” esaten zuen, maiz. Benaz, ez zuen sinesen tropa erregularretan. Ulertzen al duzu? “Bakarrik, eta bizkarzainik gabe, dabilen injusticia batekin topatzean, nire tamainakoa -eta ez hain ahula, ezta hain indartsua ere- dela ikusten dudanean bere eztarrira jauzia egiten dut, eta itotzen dut bera”. Baina, hori oso garesti ateratzen zitzaion. Urrunago joan gabe, azken udazkenean Gachevaume andere agurearen zorrak ordaindu zituen, hau da, hamaika mila franko, ze Dopunsot hirinsaltzailearen kredituen jabe bilakatzearren konpondu zen, eta, aldi berean, haren lurtsailak ere mehatxatzearren. Nabaria da bere izeba deabusaren heriotzak azken kolpea eman diola... Zergatik? Hain zuzen, halako baten eskutan hirurehun edo laurehun mila franko ez ziren sute bat baino izanen. Agian, ez ote zitzaion bururatu -eta halakoxea da hitz egokia- Rabattut izeneko mozkor zaharra (eta Gobault-eko mugetan ikazkin-txabola batean bizi den muxar bat bezain alferra eta ehiztari iheslea) mantentzea, ze bere bizkarrean barrezka ibiltzen zen. Egia zera da, alegia, azken xeheetasun hau ez zuela ignoratzen berak, ezta antzekorik deus. Baina, bere jarrera justifikatzen zuen, beti bezala, arrazoi batzuekin, bere arrazoi propioekin.

-Zein arrazoiekin?

-Bada, Rabattut halakoa inoiz ez aurkituriko ehiztaririk hobena zela, eta berak ez zezakeela utz jate eta edatearen atsegina, eta, orobat, jendarmeez denuntziengatik kaltegabeko ero hura arrisku basati bilakatzuz bukatuko zutela. Eta hura dena bere buruan ideia tinko eta benetako obsesioekin nahasirik zegoen. Gainera, hurrengo esatera ohitzen zen bera: “Niretzat gehiegizkoa da gizonei grinak ematea eta euren hasea debekatzea”. Aitortu behar da, bestalde, Bolbec-eko markesa deitoratzen zuela, eta zin egin zuela Rabattut-en trikimailuak, lehiatsuki, jartzeko, eta, orobat, goardiek bera atzematea lor zezaten beti ere Guaiana-ra bidaltzeko asmoz.

Uste dut, egun batean, egunkari honetan nik idatzia Torcy-ko apai-arentzat tristezia zerbait ezohizkoa zela. Bere arima alai da. Une hartantxe harritu ninduen halako azentuak bere ahotsean. Nahiz baxua zela esan, ez daiteke ziurtatu ituna ere bazenik, baina, bazuen, ia, ohar-tzina zen halako dardara -barne alaitasunaren antzekoa-, hots, ezer

aldatuko ez lukeen zerbait bezain sakona, eta, kasu, ekaizpean bare mantentzen diren ur geldien gisakoa.

Ondoren, beste gauza anitz kontatu zizkidan, kasik, sineskaitzak eta zentzugabe zirenak. Hamalau urterekin, gure adiskideak misiolari egin nahi izan zuen, baina fedea galdu zuen medikuntzako bere ikasketak egiterakoan. Izena oroitzen ez dudan maisu baten ikaslea izan zen, eta adiskide guztiek dirdira bikaineko karrera iragartzen zioten. Herrixka ahantzi honetan, ordea, bere kokapenaren albisteak nahikoa arriarazi zigun. Bere aitzakia pobreegia zela zen oposizio baten bitartez katedra baterako onartua izan zedin; gainera, gehiegizko lanek bere osasuna, larriki, arriskutan ezarri zutela zioen... Egia zen, ordea, bera ez zela kontsolatzen fedegabeziaz. Ohitura harrigarriak gorde zituen; adibidez, gelako hormetatik zintzilik zegoen gurutze bati galderak egitea. Bestetan, bere oinetan negar egiten zuen burua eskuartean zuelarik, eta, beste batzuetan, oraindik, agiraka egitera eta ukabilaz meahatzatzera iristen zen.

Egun batzuk geroago, Torcy-ko apaizaren isilmandatuak odol hoztagoaz entzunen zituen. Baina, une hartan haiek pairatzetik urrun zegoen, eta berun urtu baten txorrotak zauri ireki batean duen ondorioa egiten zidan. Ziurta nezakeen inoiz ez nuela jasango halako oinazetik, ezta heriotze-egunean ere. Egin zezaken guztia begiak makurtzea zen. Eta, baldin begiak Torcy-ko apaizarengan jartzeko jaso banitu, ziur nago oihu eginen nuela. Zoritxarrez, halakoetan bat, begiez baino, mihiaz urriago jabe izan ohi da.

-Bere buruaz beste, benaz, egin izan bazuen, uste duzu...?

Torcy-ko apaiza ezustean zutitu zen, nire galderak amets batetik, bat-batean, esnatuko bailuan (eta, benaz, bost minutuz geroz, pixka bat ametsetan bezala, mintzatzen egon nintzen). Susmatzen nuen berak adidi aztertzen ninduela, eta, zalantzarik gabe, nire burutik pasatzen zena intuitzen zuela.

-Ah, zu ez zaren batek halako galdera egin balit!

Ondoren, isildu egin zen asti luzez. Plazatxoak inor gabe jarraitu zuen, eta, tarte erregularretan, uso-saldo bat gure buruen gainean hegan zebilen. Nik, ohargabeki, euren ibilaldia itxaroten nuen, eta beraien hegoen txistuak igitai handi baten hotsa zirudien.

-Jainkoa bakarrik da epaile -esan zuen, azkenean, Torcy-ko apaizak ahots geldoz-. Eta Maxenxe (eta lehen aldia zen hura, prezeski, adiskide zaharrari hala deitzen entzuten nuela) gizon zintzoa zen. Jainkoak epaitzen ditu zintzoak. Ez dira, soilik, burgesak edo eta bihurri hutsak kezka ugariak ematen dizkidatenak. Zer uste duzu? Zertarako lirateke santuak? Eurek hori birreskuratzeko ordaintzen dute, indartsuak dira. Aldiz...

Bi eskuak bi belaunetan ezarri zituen, eta gero bere besaburuek luzatzen zuten itzal zabala begizatzen bide zuen.

-Gudan gaude, zer nahi duzu? Beharrezkoa da etsaia aurrez-aurre begizatzea, berak esaten zuenez. Oroitzen al zara? Bere dibisa halakoa zen. Gudadian ez dio axola handirik edozein mandazainak lana uztea. Halabaina, zerbat besterik gertatzen da lehen ilarako beldurra duenean, eta korrika doanean. Lehen lerroan bular bat bularra da. Eta bular bat gutxiago antzematen da. Ulertzen al duzu?

“Bai, badira Santuak. Eta Santuak, niretzat, beste guztiak baino gehiago jaso dutenak dira. Aberatsak dira. Beti pentsatu dut ene baitan giza elkarten azterketak misterio anitzen giltza emanen ligukeela bere goinaturazko espirituaz behatzen bageneki. Orogen ondoren, gizona Jainkoaren irudira eta antzera egina izan da, ze bere neurriko ordena sortu nahi duena beste benetako bat koptatu behar izaten du trakeski. Behartsu eta aberatsen arteko bereizketa, zalantzarik gabe, lege nagusiren bati zor zaio. Elizaren begietara aberatsa pobreaken babeslea da, bere anaia nagusia da. Eta kontu izan bera, maiz, aberatsa dela bere interbentziorik gabe, ideia ekonomikoen joku soilaz eurek esaten dutenez. Miloiaskodunak huts egiten badu milaka pertsona hutsean edo errekan geldituko dira. Berdin imajina dezakegu gertatzen dela mundu ikustezinean, halako laprastada ematen duenean lehen mintzaturiko aberatsak ala Jainkoaren graziaren administratzaile horietako batek. Erdipurdizkakoaren ziurtasuna zorakeria da. Baina, Santuen ziurtasuna... Ah, ze eskandalua! Ero egon behar du batek goinaturazko kondizioen berdingabetasunaren justifikazio bakarra arrisku bat dela ez ulertzeko. Gure arriskua da..., alegia zurea eta nirea”.

Mintzatzean, bere soina zutik eta higigabe gelditzen zen. Eserleku hartan, neguko goizalde hotz eta eguzkitsuan ikusiko bailuan norbaitek apaiza bere parrokiak mila txorakeria esaten zituenaz hartuko luke (bitartean, lagun gazte batek bera gozo eta adeitsu entzuten ziolarik).

-Graba ezazu ongi zure oroimenean esanen dizudana, alegia, dena nola-halakoei gorrotoa zielako gertatu dela. "Erdipurdizkakoak gorrotatzen dituzu" esaten nion. Eta berak ez zuen ez kontrakorik, ezta ezezkorik esaten, ze, berriro esaten dut, gizon hura zuzena zela. Harrentzat erdipurdizkako izatea deabruaren lokarrikoa izatea zen. Ez, guretzat erdipurdizkako edozer gauza konplexuegia da, Jainkoaren arazoa da... Itxarotean, erdipurdizkakoak gure itzalpean, gure hegoen pean, babesa aurkitu bekarko luke. Babes bat, berotasun apur bat -ze hainbeste beroa behar dute deabru alen horiek ere!-. "Gure Jauna bilatzen baduzu aurkituko duzu Bera" ohitzen nuen berari errepikatzea. Eta berak erantzuten zidan: "Jainkoa probabilitate handienak ditudan tokian bilatzen dut, hau da, bere behartsuen artean". Noski, haren beharrean ziren denak halako tipo bitxi, erreboltari eta ez-egokituak ziren. Egun batean, ondorengo galdera egin nion: "Eta Jesukristok, hain zuzen, gizon horien itxurapean itxoingo balizu, ze, Berak bekatua ezik, gure miseria guztiak onar al ditzake? Eta hala balitz ere, beldurtia -habe baten azpian harturiko arratoia bezala- gerta daiteke gizarte-aparailuaren azpian atzemaniko gizon errukarri hutsa (eta, orobat, lukurrero halakoa ezinaz komentzitu eta "falta zaionaren " beldurrez irentsiriko tipo irrikatsua ere). Halako gizon krudela, gainera, pobreaken otso-arrapakin ere bilaka daiteke... Jauna gizonen artean bilatzen al duzu? -galdetzen zion berak-. Eta Bera bertan bilatzen ez baduzu, zertaz zara kexu? Zu zeu zara dena pikutara bidali duena...". Eta, ausaz, oro huts egin duzu.

Gau honetan (hobe esanda, gaua erortzean) apaizetxeko lorategira itzuli dira norbaitzuk. Uste dut txintzarritik tirakatzeko asmoa zutela, eta, hain zuzen, leiho gaineko argizuloa ireki nuen, bat-batean. Urratsak urrundu ziren, bizkor. Agian, haurren bat ote zen?

Konde jauna atera berria da. Euria izan da bere ikustaldiaren aitzakia. Urrats bakoitzera, bota altuetatik ura ihes zihoakion. Berak hildako lau edo bost untxiek, zorroaren barruan, bistara iguingarria zen odollezko lohi eta ile grisezko pilo bat sortzen zuten. Zorroa horman eskegi ondoren, eta berak hitz egiten zidala, lokarri-sare eta zatikien larru latzen artean, berak behatzen zidan halako begi heze eta gozo bat naba-ritu nion.

Desenkusatu zen gaia, berehala, itzulingururik gabe eta halako irekitasun militar batez ekin niolako. Herri guztiaren aitzinean, Sulpicek ohitura eta aztura higuingarriak zituelaren sona zuen. Errejimenduan,

konde jaunaren adierazpenean, “gerra-kontseilua jasatekotan” egon zen bera. Eta, gehienen aburuan, ez zegoen inolako zalantzarik halako tipoa biziodun alen bat zela.

Ohikoa denez, gisa hartako eragozpenak ez daude oinarrituta susmoetan, interpretazio zenbaitetan eta gauza ez-zehaztuetan baino. Adibidez, Sulpice-k zirudien, hilabete anitzetan, hala moduzko sona zuen aspaldiko majistratu kolonial batekin lan egin zuela. Nik erantzun nion, inork ez zezakeela hauta norberaren nagusia. Konde jaunak sorbaldak bildu zituen, eta, berehala, goitik behera behatu zidan. Bere begiradak zera adierazten zuen, garbiki: “Tipo hau buruzuri bat duk, ala halako itxura dik?”.

Aitortzen dut nire jarrerak, nahi eta ez, sorpresa sortu ziola. Zalantzarik ez, nire aldetik kexuak espero zituela. Baina, ordainetan, lasai geratu nintzen -indiferente esatera ausartzen ez naizelarik-. Aski ditut nire sufrikarioak. Halere, bere iritziak entzun nituen, nahiz nik ez jardun beste norbaiterekin ari zenaren inpresioaz -alegia, behin izan, baina, jada, ez nintzen gizon baten ustean-. Bere txostenak berant zetozen. Eta hura ere, bere aldetik, berant zetorren. Bere amultsutasuna aski gezurrezkoa zerizaidan, pixka bat arrunta. Bere begirada ere -egonlekuko bazter batetik bestera arintasun harigarritz jauzi eginez- ez zitzaidan atsegin, handik une batzuetara nire begietan ere bersartzen zelarik.

Bera janberria zen, eta ardo-pitxerra, oraindik, mahai gainean zegoen. Kondeak edalontzi bat hartu zuen inolako kunplimendurik egin gabe, eta esan zidan: “Apaiz jauna, zuk ardo garratza edaten duzu. Ardo hau txarra da. Pitxer ongi garbia, eta ur berok galdaztatua, behar zen nuke”.

Mittonnet gau honetan ere etorri da, ohikoa duenez. Saihetseko oinazeak ditu, eta itolarriaz eta eztul gaiztoaz kexu da. Berarekin mintzatzean, bereganako nazka sumatu nuen, halako hotz bizia. Ohiko lana egiten utzi nion, hau da, oholtzako ohol usteldu batzuk aldatzearena, eta autobidean ibilaldi laburra egitera joan nintzen. Halabaina, ni itzultzerakoan, naturala denez, oraindik ez zuen ezer erabaki. Aretoko atea ireki nuen. Oholak arrabotaz leuntzen ziharduela, Mittonnet-ek ez ninduen ez ikusten, ezta ere entzuten. Hala eta guztiz, niregana biratu zen, bat-batean, eta gure soak gurutzatu egin ziren. Bere begiradan ezusteko bat irakurri nuen, eta, ondoren, atentzioa ere bai. Gerora, ge-

zurra zetorren. Ez zen gezur hau ala bestea, *gezurra esateko borondatea* baino. Bere soak arre-kolorekoa eta lohitua zirudien. Une batez, bata besteari beha egon ginen, agian, segundu batzutan; ez nizuke, ordea, zehatz esanen zenbatean.

Hondarregatik bere soaren benetako kolorea arrea berriruditu zitzaidan. Ez dezaket deskriba bere adiera. Ahoa dardar hasi zitzaion. Erremintak jaso zituen, denak oihal-zati batean arretaz bildu, eta, gero, hitz bat ere jalgi gabe joan egin zen.

Orain pentsatzen dut bera geldiarazi eta galdeketa jarri behar izan nuela. Baina, egia zera da, alegia, ezin izan nuela egin. Behin irtenda, ez nuen lortu nire soa bere ziluetan tristetik kentzea. Autobidera iristean, lorategia zeharkatu ondoren, zuzen jarri zen. Eta, Degas-en etxe-paretik igarotzean, txanoa altxatu zuen halako keinu tinko bat eginez. Gerora, hogeitatu urrats eman ondoren, hain maite zituen (zeinaren testua liburutxo batean kopiatua zuelarik) abesti zatar haietako bat, hots, kuple sentimental bat, fermuki, txistukatzen hasi zen.

Osoro nekaturik, nire gelara bildu nintzen halako lasaitasun berezia sentituz. Benaz, gaitza egiten zitzaidan han gertatua ulertzea. Haren esperientzia beldurtiarengatik ere, Sulpice ere lotsagabe bat da. Gainera, bere burua kontserbadoretzat dauka, eta horretaz abusatzen du berak. Aldi honetan, autojustifikatzeari utzi badio ere (eta halakoa erraza da ene aburuan, ze nire esperientziaz eta zentzuaz iritzi urri bat baino ez du) hori da niri gehien harritzen nauena. Eta galdetzen dut nolatan iragarri dituen nire pentsamenduak, ezen ez naiz oroitzen mezprezuz eta gorrotoz hitz bat ere oguzi diodanik... Itzuliko ote da, agian? Atsedena hartu nahiean, ohean etzatean niregan zertxobait hausten zela iragarri nuen, eta hau idazteko unean, oraindik, nire bularrean irauten duen dardara baten mende nintzen.

Ez, ez dut fedea galdu! “Fedea galdu” delakoa -diru-zorroa edo eta giltza-sorta galduko balitzaidan- beti zerbait burugabea iruditu izan zait. Zalantzarik gabe, hori hain hartzun ziren XVIII. mendeko apaiz tristen emaitza zen, hizkera burgesaren zerbait berezia. Fedea ez da galtzen. Egia zera da, alegia, hark biziari zentzu bat damaiola, eta ez besterik. Eta, horregatik, aspaldiko kontzientziaren zuzentzaileek ez dute oker jokatzeko, eszeptikoak izaki krisi intelektualekiko, nahi baino urriagoak direlarik. Gizon jantzi bat, pixkanaka, sineskizuna ohargabeki arbuatzen datorrenean, garunaren zoko batean uzten du bera, geroago

oroimenaren ahalegin erreflexiboaz birraurkitzen duelarik; eta hala-koak, jada ez denari, baina izan zitekeenari buruz, oraindik, bihozberatasunik badu; eta, kasu horretan, ez genuke jakingo fedearen izena bere antza ez duen zeinu abstraktu bati ematen konparazio arrunt batez baino, hots, beltzarga batek beste bati emanen lioken erantzun beraren bidez baizik.

Ez, ez dut galdu fedea! Probaren gogortasunak tximistaren ziztu esplikaezina nire arrazoia eta nerbioak hondatu ditu -eta, nork daki, ausaz, betirako- animoaren eroraldi handi eta desesperaziozko ustekabe handiak baino gaitzagoa den otoitz-espirtua ere; eta ni, ondorioz, ertzetaraino etsipen ilun batez bete nau hark. Halabaina, sentitzen dudanez, nire fedea sendo geratu da. Non dago bera? Ez dut atzematen. Ez dut aurkitzen bera nire burumuin kaskarrean, zeina bi ideia zuzenki elkartzeko gauza ere ez delarik, ze ez ditu gordetzen irudi eroak baino nire sentiberatasunean, eta, orobat, nire kontzientzian. Batzuetan, alde egin dudanaren ustea dut, hots, bera bilatzen ausartuko ez nintzatekeen tokian dagoela. Hitz batean, nire haragian, nire haragi errukarrian, nire odol eta haragian, nire haragi galkor, baina bataiatuan, legoke. Nire pentsamendua sotiltasun handienaz, inozotasun posibleenaz adierazi nahi nuke. Ez dut galdu sinesmena Jainkoak lohikeriaren aurka gordetzea nahi izan duelako. Ah, zalantzarik gabe, honelako ideia batek irribarre sortuko luke filosofariengan! Oso garbi dago nahaste handienek ere ez luketela ilunduko gizonik arrazoizkoena ere bere legezkatasuna ez-baian jartzeraino -adibidez, geometren axioma zenbaiten kasuan-. Dena den, bada salbuespenik honetan: alegia, erokeriarena.

Azken finean, zer dakigu zorotasunaz? Zer dakigu lohikeriaz? Zer dakigu bere isileko erlazioez? Ez, haragikeria giza-espeziearen sahitsean irekiriko zauri misteriozua da. Bere sahitsean? Ez, biziaren iturri berberetan. Gizona propioaren luxuria eta sexoak hurbiltzen dituen grina nahastea tumore baten -eta hark jaten duen- organo baten izena egoiztea bezala da, ze bere itsukeriak, batzuetan, bersortzen du bere antza munstrokeriaz. Mundua ahalegintzen da, artearen prestigio handiz, zauri lotsagarri hori ezkututzen. Esanen litzateke, belaunaldi berri bakoitzean, berak beldurra diola duintasun eta itxaropen-ezaren erre-boltari; hitz batean, ukatzen ditu izaki, oraindik, garbi eta ukigabeak. Irudi xarmagarrien indarrez, tipienganako nolako ardura harrigarritz jarduten duen berak, aurrez ematzeko lehen esperientziaren umiliazioa, kasik, lotsagarria denean! Eta, jaikitzean, nola dakien berak algaren ar-

tean hura itotzen, nahiz hor dagoen laidoztaturiko giza maiestate gaztearen kexu erdikonszientea, deabruengatik iraindua! Sentimendu eta errukizko, biguntasun eta ironiazko ze dosi iaioa da bera, eta nolako zaintza konplizea bere nerabetasunaren inguruan! Eta nazka oso bortitza denean, eta aingeruak oraindik zain dituen izaki tipi direnean, halakoa botaka saiatzan da iguin batez atzemanda, eta orduan zein esku guriaz luzatzen zaion artistek zizelatu -eta poetek abesturiko- urrezko iturria (bitartean orkestrak sordinaz lagun dituela bere botagurak orri eta urrezko murmurrots handi baten artean!).

Baina, mundua ez da izan hain maitagarria nirekin... Gizagaiso bateg, hamabi urtekin, gauza anitz ulertzen du. Baina, zertarako balio izan ote zait hura ulertzea? Neure begiez ikusi nuen oro. Haragikeria ez da ulertzen, ikusten baino. Aurpegi basati horiek ikusi nituen, halako irribarre zehaztezin batean, supituki, geldiaraziak. Jauna! Nola ez gara ohartzen hipokresiaz, oro bilduriko atseginaren, prezeski, larriminarena maskara baino ez denean? Ah, agian, hamar gauetatik batean, ametsetan azaltzen zitzaizkidan aurpegi horiek, betarte mingarri horiek...! Kafetineko mostradorearen ostean eserita -zeren askotan ihes egiten nuen nire ikasgaietara emana uste ninduen izebaren ganbaratik-nire aurrean aurpegi zenbait jaikitzen ikusten nuen, itzalak kuprezko hari batetik zintzilik zegoen argi-lanpara batetik dantzan zebiltzala, beti halako mozkorren batek mugituko bailituan. Nahiz oso gaztea izan, ordikeria bat beste batetik bereizten nuen, eta haietatik batek bakarrik sortzen zidan beldurra. Aski zen neska agertzea -hots, neska erren gaisoa, hauts-kolorekoa- nire begirada inozoak, bat-batean, izutu gaberik pentsa ez dezakedan halako irmotasun zorrotza hartzeko... Erantzunen didazue haur-inpresioak direla, eta halako oroitzapenen presio ez-ohizkoak -eta hainbeste urte ondoren sorturiko izuak-, prezeski, susmagarri bihurtzen dituztela haiek denak... Ados. Mundutarrek konproba ditzatela! Uste dut aurpegi lar sentiberetatik, lar aldakorretatik, gezurretan jaiogei direnetatik -eta animaleak hiltzeko bezala plazererako ezkutatzen direnetatik- ez daiekela gauza handirik ikas. Zenbat milaka izakiek igarotzen dute euren bizia nahasketan, eta egoera beran luzatzen dituzte zahartzaroaren atarira arte -eta batzuek haratago ere- euren adoleszentaroko jakinbehar inoiz ez haseak! Zer ikas daiteke sorkari funskabe horietatik? Deabruen jostailu dira, ausaz, euren egitazko harrapakinak izan gaberik. Badirudi Jainkoak, halako helburu misterio-tsua, ez duela onartzen euren arima saltzea. Oinordekotza errukarren

biktima probableak dira, eurak ere kaltegabeko karikaturak, atzeraturiko haurrak, sorkari lohituak -baina ez ustelduak- direla, Probidentziak uzten duelarik haurtzaroko inmunitate batzuez profitatzea... Eta gero zer? Zein bukaera dute? Ausaz, ukatu egin behar al da ero arriskutsuak eta kalterik ez dagiten maniatikoak ere badaudela? Moralistak gauzak zertzen ditu, psikologoak gauzak aztertzen eta sailkatzen, poetak musika sortzen, pintoreak margoekin jokutzen katu batek bere isatsaz bezala eta historioia algaretan lehertzen, baina zer axola dio horrek guztiak? Errepikatzen dut haragikeria ez daitekeela ezagut erokeria baino haratago, eta gizartea bien aurka defentsan dagoela bera ezagutu gabe, hau da, beldur ezkutatu beraz, isileko lotsa beraz, eta, orobat, baliabide batberaz ekinez... Eta erokeria eta haragikeria gauza bat-bera baino ez balira?

Bere liburutegian eroso eseritako filosofoak apaiz batez bestelako iritzia ukanen du, eta, bereziki, desberdina landako apaiz batek duenarengandik. Uste dut aitorle urri direla, luzaroan, nolabaiteko izuikara batera iristen ez direlarik, aitorketen asperdura ikaragarri bat ematen dela eta. Euren hitzak, isiltasunean eta iluntasunean xuxurlatuak, haurrak bezala mugitzen dira, eta hilobitako kiratsa botatzen dute. Eta orduan obsesioa sortzen digu beti irekia dirauen zauri horren irudiak, ze beretik dario gure espezie errukarriaren funtsak. Giza garuna zenbat ahalegin egiteko ez litzateke gauza, baldin pozoituriko euliak jarri ez balu bere larba!

Salatzen zaigu, salatuko zaigu beti, apaizoi -eta hain da erraza horigure bihotz-barruan birilitearekiko halako gorroto emanez ingarria eta hipokrita elikatzen dugula. Bekatuaren esperientzia duten guztiak ez dute ignoratzen, halere, luxuriak mehatxua dagiela, etengabeki -halako landareria parasitario eta beste ugaltasun zatarren pean-, bai gizontasunari eta bai adimenari. Kreatzeko ezinduta dagoelarik, jatorritik gizatariaren agintza ahula lohitzea baino ez dagokio; probableki, haseratik gure arrazaren gaitz guztien jatorria da bera, eta baso moztugabearen babesean -bidezidorrak ezagutzen ez ditugularik- aurrez-aurre, den bezala eta mirarien Kreatzailearen eskuetatik- sorprenditzen badugu bera, gure erraietatik irteten den oihua ez da izuzkoa izanen, soilik, baita eskarizkoa ere (hau da, "Zuk, zuk, bakarrik, sortu duzu munduan heriotza!" jalgitzen duen horietakoa).

Jakintsu baino gehiago, arduratsu diren apaiz askoen zortea fede txarrezkoa suposatzea da: “Zuk ez duzu sinesten, sineskizunak oztopo egiten dizulako”. Ah, zenbat apaiz ez dut entzun halakoaz mintzatzten! Aldiz, ez al litzateke zintzoagoa esatea: garbitasuna ez zaigu legetzat ezarri zigor bezala, ze esperientzia lekukoa denez fedea deritzan norberaren -eta Jainkoaren- ezagutza espiritualaren baldintzetakoa zerbait misteriosua da, baina zerbait nabaria ere bai. Garbitasunak ez du desegiten ezagutza hori, ez du deuseztatzen bere beharra, ezen ez dugu gura izaten gu geu ezagutzea. Egia sakona, geurea den egia, jadanik, ez zaigu interesezkoa. Eta ez badugu uzten lehen gure onarpena zuten dogmak pentsamenean daudela esatea -eta, soilik, arrazoiak arbuiatzen dituela-, ze axola dio horrek? Benaz, geurea ez da opa dugun hura baino, ezen gizonarentzat ez da jabetza guztizkorik, absoluturik. Jadanik, ez dugu opa geure burua. Ez dugu nahi, jadanik, gure poza. Eta nolatan ez ginatkeen maitagarri Jainkoarengan baino, ez dugu, gerora, geure burua maitate. Ez gara gehiago maite izanen mundu honetan, ezta bestean ere betierean.

(Horri honen amaieran irakur daitezke, aldameneko oharrean, askotan zuzenduriko, baina oraindik aztergai diren, hurrengo lerroak: Honakoa bihotzaren eta nire zentzuen larrialdi gustizkoan idatzi dut. Ideien, irudien eta hitzen zurrunbiloak dira. Arima isilik dago. Jainkoa isilik dago... Isiltasuna...).

* * *

Honakoa, oraindik, deus ez delakoaren inpresioa dut, hau da, espero dudan benetako tentaldia, ahots ero horiengatik iragarria, oraindik urrun dagoela, eta niregana astiro igotzen dela. Eta nire arima gaisoak, orobat, zain du bera. Baina, isilean. Hau soina eta arimaren txundiketa da.

(Eta nire zorigaitzaren zakarkeria eta tximistazkoa izaera da. Otoitzeko espirituak urradurarik gabe utzi nau, hau da, fruta heldua zuhaitzetik berez erortzen den bezalakoa...).

Gero izuak eraso egin dit. Nire esku hutsak behatuz, ulertu dut pitxerra hautsi egin dela mila pusketetan.

* * *

Ongi dakit halako proba ez dela ezer berria. Zalantzarik gabe, mediku batek esanen lidake nerbiotako ahulezia pairatzen dudala, eta ogi eta ardo apur batez, soilik, bera elikatzea barregarria dela. Baina, egia da, ez naizela unaturik aurkitzen; alderantziz baino. Askoz hobeto nago. Atzo ia bazkari bat atondu nuen, patataz eta gurinaz osaturikoa. Gainera, betebeharrak guztiak egiten ditut. Jainkoak ongi daki nire buruarekin borroka egin nahi dudala! Uste dut adore izanen dudala. Orain harritzen nau horrek, zeren ez dut itxaro bera, segunduz segundu, lehen bezala...

Orobat, badakit egiazkoak ala gezurrezkoak diren gauzak esplikatzeko direla, eta, bereziki, Santuen barneko ezbeharrak. Baina, aih!, bere antza ez da itxurazkoa baino. Santuak, dudarik gabe, ez lirateke ohitu behar zoritxarrerara, eta nik, aldiz, uste dut halakotu naizela nire kasuan. Edonori kezatzearren tentaldiari amoremanen banio, galduko litzateke Jainkoa eta nire arteko azken lokarria, eta hala betiereko isilaldian sartuko nintzatekela uste dut.

Aldiz, atzo Torcy-ko errepidetik bide luzea egin nuen. Nire bakardadea orain hain da sakona eta ezgizatiarra, ze, bat-batean, bururatu zitzaidan Delbende doktoarearen hilobira errezatzerara joatea. Gero, berriaz, berak babesturiko Rabattut delakoarengan pentsatu nuen, nahiz bera ez izan ezagun niretzat. Indarrak falta izan zitzaizkidan azken unean.

* * *

Ikustaldi bat egin dit mademoiselle Chantal-ek. Halako ikustaldia-rekin bat datorren guztia gau honetan transkribatzeko ez naiz, behar hainbateko indarrez, jantzia ikusten... Zorigabea nauzu! Izakiekin loturiko oroz ezjakina naiz, eta beti hala izanen naiz. Komentatzen ditudan hutsegite haiek ez zaizkit ongarri; gehiegi unkitzen naute. Ziur, halako ahulen eta errukarrien motakoa nauzu, zeinetan asmoak onak diren, baina euren bizia ezbaiean dago ezjakintasuna eta itxaroezaren artean.

Gaur goizean, meza ostean, Torcy-ra iritsi naiz. Torcy-ko apaiz jaunari erri dago Lille-ko bere ilobetako baten etxean. Ez da itzuliko bere parrokiara, gutxienez, zortzi ala hamar egun igaro arte. Ordurarte, bada...

Alferrikakoa deritzait berari idaztea. Ez litzaidake egingarri paper bati sekretu bat egotea. Gainera, ez dut eskubiderik.

Apaiz jaunaren ausentziaz ohartzean, nire dezepzioa hain handia izan da, ze horma bati eutsi beharrean kausitu naiz ez erortzearren. Giltzen andereak, errukiz baino gehiago, kuriositatez behatu nau, hau da, persona anitzetan, behin baino gehiagotan, harritu nauen begiradaz -eta, halakoa, hain zuzen, Sulpice kondesa anderearen eta beste batzuen begirada bide zen-. Antza denez, nire pertsonak beldurra sortzen du.

Martial arropazuritzailleak arropa zabaltzen ziharduen patioan, eta itzulerari ekin baino lehenago atsedena hartzen zuen, eta oso ongi entzun dut bi emakume nitaz mintzaten ari zirela. Haietako batek lotsatzen ninduen doinu ozenez, eta esaten zuen: "Gizon gizajoa!". Zer ote dakite emakume horiek?

* * *

Egun izugarria igaro dut. Eta okerrena da ez naizela gauza kausitzen bere benetako esanahia ihes egiten didan edozein apreziazio arrazoizko eta moderatu egiteko. Ah! Badakit ukan ditudala itxaropen-eza eta larriminezko uneak, baina orduan banuen halako barne bake bat, zeinengan gertaerak eta izakiak bere irudia itzultzen zuten ispilu edo eta likidozko azal batean bezala islatzen bide zirela. Baina, orain, erreka urak nahasita datoz.

Gauza harrigarria, eta, ausaz, lotsagarria da, nire erruaz seguraski, halako otoitza laguntza makal bilakatu dela, eta ez dut birkausitzen baretasunik mahi honetan eta paper zurizko orri hauen aitzinean.

* * *

Madame Ferrand-en hiletak zirela eta, meza goizeko seietan eman behar izan nuen. Monagiloa ez zen azaldu, eta oso bakar sentitu nintzen elizan. Ordu horretan eta halako urtesasoian, nire begirada, ia, ez zen ailegatzen koruko maila batzutara, eta beste gutzia itzaletan geratzen zen. Bat-batean, lauza gainera, bereziki, erortzen den errosario baten hotsa entzun nuen. Eta gero deus ez. Bedeinkapenaren ostean, ez nintzen ausartu ene soa altxatzera ere.

Bera sakristiaren atean zain egon zitzaidan. Nik banekien. Bere aurpegi meharra erenegun baino oraindik minduagoa zegoen, eta bere ahok halako rictus mespretxuzkoa eta gogorra eusten zuen. Esan nion,

beraz: “Ez duzu uste izango hemen har zaitzakedala. Zoaz, bada!”. Bere begiradak beldurra eman zidan. Ez dut uste izutia naizenik, halabaina, zenbat gorroto zegoen bere ahotsean! Bere soak harro izaten jarraitzen zuen, inolako lotsarik islatu gabe. Baina, gorrotorik ukan ote daiteke lotsarik gabe?

Andereño -esan nion- agindu nizuena eginen dut.

-Gaur?

-Bai, gaur bertan.

-Jauna, bihar berantegi litzateke. Berak badaki apaizetxe honetara etorri naizela, oro daki. Piztia bat bezain maltzurra da... Lehen ez nintzen mesfidatia; bat ohitzen da bere begiak onak direla sinestera ere. Orain, ordea, begiak ere erauzi nahi nizkioke, eta nire oinarekin zapaldu.

-Nola mintza zaitezke horrela Sakramentu santutik hain hurbil egonda! Ez al duzu Jainkoaren beldurrik?

-Hilko dut. Hilko dut bera, ala nire burua hilko dut. Egunen batean joanen zara zeu Jainkoari oro esplikatzera...

Erokeria guzti haiek, halabaina, ahots-doinua igo gabe esan zituen. Une haietan ez nion entzuten ere. Itzalak ez zidan uzten ikusten bera, eta nekez ohartzen nintzen haren ñabardurez. Esku batekin eutsita -eta bestearekin aldakarantz erortzen zitzaion azeri-larrua eusten zuela- nireganantz makurtu zen, eta bere itzalak, lauzetarantz luzatzean, arku baten antza jaso zuen. Ene Jauna! Aitorketako sakramentuak emakumeengana arriskuaz hurbiltzen gaituela uste duana engainatzen da. Hain zuzen, emakume gezurtiek edo eta eroek lastima ematen digute, ze besteen eta garbizaleen umiliazioa kutsakorra da. Une hartan ulertu nuen emaztekien sexuaren isileko menderakizuna kondairan barrrena, eta, orobat, beraien halabeharkotasuna. Eta haurtzaroan ezuguturiko emakume gaiso eta herritarrek barregurea sortzen zidaten euren keinuez eta oihuez. Orduan ez nuen ezagun eutsezina zirudien bere ixilezko zoraldiari zegokion guztia, hau da, emakume-izaki guztiren gaizkiarekiko bultzada oro, eta, orobat, bere askatasuna -bere gaiztakeriazko izatekotasuna, bere gorrotoa eta mendekua-. Hura guztia kasik ederra zen, ez mundu honetakoaren -ezta bestekoaren- ederdurazkoa,

mundu aintzinagokoa baino, eta, ausaz, pekatuaren aurretikoa ere bai, dena Aingeruek bekatu egin zutenekoa baino zaharragoa izaki.

Gero arbuiatu nuen halako ideia, ahal nuen moduan. Ideia zoro eta arriskutsua da. Haseran ederra iruditu zitzaidan, baina, egia da modu ezperfektuan, soilik, mamitu nuela. Mademoiselle Chantal-en aurpegia nireagandik hurbil zegoen. Goiztiria sakristiako leihotzarren zehar sartzen zen, eta goiztiri hura negukoa zen, tristura handiz betea. Bion arteko isilaldiak ez zuen iraun une bat baino, hots, *Salve Regina* baten hitzak esaten nituenekoa (eta, hain zuzen, *Salve Regina*-ren hitz hain eder eta garbiak nire ezpainetara ez nahita etorri ziren).

Bera ohartu bide zen ni otoitzean nengoela, eta oinaz kolpatu zuen zoru, urduri. Eskuan hartu nion, beraz, esku oso tipi eta arina, ia oztoporik egiten ez zidala. Zalantzarik gabe, uste nuen baino indar gehiagoz estutu nion eskua. Esan nion: “Lehenik, belaunika zaitetz!”. Eta hark belaunak tolestatu zituen Mahai Santuaren aitzinean. Eskuak ezarri zituen aldarean, eta, ausarkeriaz eta pentsaezinezko etsipen-itxuraz, begiztatu minduen.

–Errepika ezazu; ene Jainkoa, une honetan ez nauzu Zu iraintzeko gauza sentitzen, baina ni ez naiz iraintzen zaituna, bihotzean daramadan deabrua baino.

Bere mespretxuzko-ituzuraz gaindik, otoitza hitzez-hitz errepikatu zuen, errezoan diharduen haurraren ahots tipiaz. Izan ere, guztien gainetik, kasik, neskato bat baino ez da. Eta, bitartean, bere larru luzeak lurrera etorri ziren, eta nik, ohartu gabe, zapaldu egin nituen. Bera, bat-batean, jaiki egin zen, aldarerantz finko so eginez, hortzartean hurrengoa oihukatu zuen:

–Gaitzets nazakezu, nahi baduzu! Barre egiten dut guzti horretaz...

Ez entzunarena egin nuen. Baina, zertarako?

–Andereño -erantsi nion-, ez dut, hemen elizaren erdian, hizketan jarraitzeko asmorik. Toki berezi batean, soilik, entzun zaitzaket...

Eta halakoa jalgi ondoren, xuabeki, aitortegirantz bultzatu nuen. Bere kabuz belaunikatu zen, nik agindu gabe.

–Ez dut inolako asmorik aitortzeko.

-Ez dizut halakorik eskatzen. Bakarrik, pentsa ezazu blai eginda dauden zur hauek lotsakizun anitzen aitortpena entzun dutela... Nahiz andereño noblea zaren, harrokeria hemen beste guztien antzeko bekatua da, hots, lohi-pilo baten gainean zikinkeriarik ere baduen zer bait.

-Nahikoa da! -oihu egin zuen berak-. Ongi dakizu ez dudala justizia baino eskatzen. Gainera, barre egiten dut lohi horretaz. Ba ote da lohi az beteriko beste ezer ni umiliatu naizen bezalakoa denik? Andere izugarri hori nire etxean sartu denetik ogia baino lohi gehiago jan dut.

-Halako hitzak liburuetan ikasi dituzu. Ez zera haur bat baino, eta hala mintzatzen zara.

-Ni haur bat! Aspaldidanik utzi dut haur izatea. Jakin daitekeen oro dakit. Bai, nire bizitzarako aski den oro...

-Lasai zaitez!

-Lasai nago, eta nik hainbateko lasaitasuna ere ukaiten ahalegintzea eskatzen dizut. Bart gauean entzun diet... -Hain zuzen, bere leihopean egon nintzen, parkean. Lehiatilak ixten ere ez ziren arduratzen (eta, itsuski, barrezka hasi zen; belauniko egon nahi ez zuelarik, bekokia aitortegian apoiatzen zuen, eta amorruak ito bide zuen bera). Ongi dakit, bai, konponduko direla ni urruntzearren, kosta hala kosta. Datorren asteartean Ingalaterrara noa. Amak iloba bat dauka bertan, eta proiektu hau komenigarri eta praktikotzat dauka... Komenigarritzat! Barrez hiltzekoa da, bai. Baina hark, edozer delarik ere, dioten oro sinesten du, dena irensten du igel batek eulia bezala. Bah...!

-Zure amak... -esaten hasi nintzen. Baina, hark gero eta doilorra-goak diren salaketak jalgiz erantzun zidan. Esan zidan emakume zoritxarrekoak ez zuela jakin bere ohorea gordetzen, ezta bere bizia ere, eta izutia eta zozoa zela.

-Ateen ostean entzuten diharduzu -erantsi nion-. Sarraileen begitik behatzen duzu. Azken finean, zelatariarena egiten duzu... Nork eta zuk, damatxo harrosko horrek. Ni ez naiz laborari arlote bat baino, eta zu sartzera ausartuko ez zinetekeen kafe-etxe zatar batean bi urte igaro nituen; halabaina, nik ez nuke jardungo zuk hainbateko bilaukeriaz, nahiz bizia salbatzeko beharrezkoa izan.

Bera baldarki zutitu egin zen, burumakur eta aurpegia tenk mantenduz, aitortegiaren aurrean.

-Belaunika zaitetz ! -oihu egin nion-. Belaunika zaitetz!

Berriro, men egin zuen. Une hartan pentsatu nuen eri bat neukala aitzinean, eta, alferrik, bizia, zauri ikustezin batetik, borbor, ihes bide zihokion sorkari ezindu haren alde zerbait egin behar nuela esaten ahalegindu nintzen. Bestalde, uste izan nuen, arrisku baten ordeztatik isilik egon behar nintzela; une batzutan isiltasuna gorde behar nuela. Otoitz bat murmurkatzen hasi nintzen. Berak ezpain estuz, eta begirada izutiz, behatzen zidan.

Eta une hartan zerbait berezia agitu zen. Ez dut esplikatu nahi, gertatu zen bezala transkribitzea baino. Dena den, nire nekea eta urduritasuna oro irudipen bat baino ez izateraino handiak ziren. Nire soa betarte bat ezagutzeko, egun erdia ere gaitza litzatekeen, toki ilunean itotzen zen bitartean, Mademoiselle Chantal-en begirada, mailaka eta apurka-apurka, argiagoa bilakatzen hasi zen. Irudi hura, une batzutan, ene belarripean halako ezegonkortasun harrigarriaz eutsi zen, eta ni mugigabe egon nintzen, keinurik tipienak ezabatu ahal izateko moduan. Ikustaldi gisako aldi hura nire otoitzari lotua ez ote zegoen galdetzen dut, ala bera ez al den, ausaz, nire otoitz propioa. Nire otoitza tristeza zen, eta irudia ere bera bezain goibela. Ia, ezin nuen eutsi goibeltasun hura, eta, aldi berean, guzti hura niregan osoki jasotzea irrikatzen nuen, osoro sar zedila niregan nire bihotza, arima, ene hezurak eta ene izaki osoa betez. Ikuskizunak ene barruan isilerazi zituen -bi astez gerotzik entzun bide nituen ahots nahasi eta etsaien susmur gor haiek-, eta Jainkoa mintzo den lehendiko isiltasun bera berrezarri zuen... Jainkoa mintzo da!

Aitortegitik atera nintzen eta bera zutitu zen, eta, berriro, aurrez-aurre aurkitu ginen. Baina, orduan ez zuen ezagutzen, jada, nire ikuskizuna. Bere zurbiltasuna guztizkoa zen, kasik, barregarria. Bere eskuak dardar zeuden.

-Ezin dut gehiago -esan zuen ahur-ahotsez-. Zergatik behatzen nauzu horrela? Utz nazazu...

Bere begiak lehor eta dirdiratsu zeuden. Ez nekien zer erantzun, eta, berriro, leunkiro eliz-atera eraman nuen.

-Zure aita maite bazenu ez zinateke egonen barne-giro horretan. Maitasuna deitzen al diozu horri?

-Ez dut maite, honezkero, bera. Uste dut gorrotoa diodala, guztiak gorrotatzen ditudala.

Hitzak txistuka entzuten nituen bere ahoan, eta esaldi bakoitzaren amaieran disgustu, neke ala ezagun ez dudan zotin batek erasotzen zuen.

-Ez dut nahi burugabe batez har nazazun -esan zion askitasun eta harrokeriazko doinu batez-. Nire amak ez dakidala deus biziaz imajinatzen du; hala dio berak. Baina, horretarako itsu egon behar luke batek. Eta gure morroiak tentugabeak dira, nahiz beraiek oso ziurrak direla pentsatu... Neskatzak pentsionatu batean sartu behar direla, eta ez morroi-neskameekin bizitzen utzi, uste dut. Hitz gutxitan esanda, badira hamar urte bizitzari dagokion ezer, ezertxo ere, ez zela sekretuzkoa niretzat. Adierazpen guzti haiek izua eta errukia sortzen zidaten, baina hartzen nituen eritasuna eta heriotza, orobat, gure izatearen beste behar iguingarri bezala onartu behar dira. Etsi egin behar da... Baina, mundu honetako miseria guztien gaindik, nire aita zegoen. Niretzat maisu bat, errege bat zen..., hau da, adiskide bat, adiskide handi bat. Nahiz neskatzak izan, etengabe mintzatzen zitzaidan, ia, bere parekoa bainintzan. Bere argazkia medaloi batean eraman ohi nuen, nire bularean, nire ile-xerlo bati atxikia. Nire amak ez zuen ulertu, inoiz ere, bereganako nire jaiera. Nire amak...

-Ez zaitetz mintza zure amaz! Badakit ez duzula maite. Eta oraindik...

-Jarrai zaitetzke mintzatzen beraz, baina betidanik arbuaitzen dut bera, beti...

-Isil zaitetz! Etxe guztitan, sukalde guztitan, eta kristauenetan ere, beti ikustezin diren deabruak daude. Eta okerrera zure bihotzean aterpetzen da, nahiz zuk ez jakin.

-Hala baldin bada hainbat hobe -esan zuen berak-. Nire guraria deabru hori izugarri, iguingarri izatea da. Dagoeneko, ez diot begirunerik, bada, nire aitari. Beregan sinesteari utzi diot, eta bestetaz barre egiten dut. Iruzur egin dit. Izan ere, alaba bati iruzur egin daiteke emakume bati bezala. Eta hori oraindik okerragoa da. Halabaina, mendeku eginen diot. Paris-era joanen naiz, ohorea galduko dut, eta, ondoren, idatziko diot: zuk zeuk egin duzu hau nirekin! Eta, orduan, nire gisa sufrituko du berak.

Une batzutan gogoeta egin nuen. Bere ezpainetan nik ez ogutzitako hitzak irakurri bide nituen, nire buru-garunean, hitzez-hitz, sugarrez grabatuko zirenak.

-Zuk ez duzu eginen hori -oihu nahi gabe egin nion-. Ez zaude tentatua hori egitera; bai, badakit zera...

Bera dardar jarri zen halako indarrez, ze, bi besoekin bere burua horma batean eutsi behar izan zuen. Eta, istant hartan, ausaz, hizketan hasi nintzen, baina osoro ziur huts eginen ez nuela pentsatuz.

-Emaidazu eskutitza, poltsan duzuna. Emaidazu oraintxe!

Ez zuen kontra egiteko keinurik ere egin. Asperen egin zuen sakonki, eta papera luzatu zidan besagainak kizkurtuz.

-Deabrua zara! -oihu egin zuen.

Elizatik halako kerantza lasaiaz atera ginen, baina ni ez ninteken, ia, euts zutik. Kasik, ahantzia nuen urdailletako oinazeak, inoiz baino larriago, min egiten zidan berriz. Oroimenera etorri zitzaidan konde jaunak, nire aitzinean azkon batez lurrean iltzaturik utziriko azkonarraren oroi-garria, zeina hobian -alde batetik bestera azkon batez zeharkatua-hiltzen egon zena, eta zakurrengatik ere abandonatua izan zena.

Chantal andereak ez zidan atentziorik ere jarri. Nire aurretik, hilibien zehar, joan zen, burua ongi zut. Nik eskutitza eskuan neraman, eta berak, noiz-noiz, soa bidaltzen zidan, adiera harrigarritz. Asko kostatzen zitzaidan berari jarraitzea, eta urrats bakoitzera aiene bat kostatzen zitzaidan; ezpainak hozkatuz ematzen ahalegintzen nintzen. Azkenean, epaitu nuen samina ez ezagutzeko ahalegin hura harrokerian oinarritzen zela, eta Mademoiselle Chantal-i eskatu nion geldi zedila apur bat, zeren ez nezaken euts halakoa gehiago.

Hura izan zen, agian, emakume baten aurpegia tenk behatu nuen aldia. Ez da, beraiek, normalean, sahiesten ditudala, zeren batzuk atseginak ere kausitzen zaizkit; baina -apaizgaitegiko nire adiskide batzuen eskrupuluekin bat egin gabe- ezaguna egiten zait maliziarik aski, hots, malizia gehiegizkorik apaizekiko -eharrezko begiruneaz ez ohartzearren-. Une hartan, berriz, maiseoa gainezarri zen. Etsaia aurkitzearren, trintxeratik kanpo arriskatzen den soldaduaren gisako kuriositatea zen... Oroitzen naiz, zazpi edo zortzi urte nituela, hildako lehengusu

zahar baten etxera laguntzean nola bakarrik geratu nintzen gelan, eta, era berean, hildakoaren aurpegiari zelan behatu nion.

Badira aurpegi txukunak, zeinetatik garbitasuna darion.

Zalantzarik gabe, halaxe izan zen, ziur aski, nik orain begibistan ukandakoa. Une hartan, ordea, zerbait hermetikoa eta zertuezina neukan. Berarengan, jadanik, ez zegoen garbitasunik, baina ez gorrotoak, ez mespretxuak, ezta lotsak ere lortuko zuten zeinu misteriotsu hura ezabatzea. Berarengan islatzen zen nobleziak adierazten zuen gaizkiak, bekatuak -eta berea ez zen bekatu bereziek- zein indartsu jokatu zuten bere baitan... Ene Jainkoa, bai, arima harro baten errebolta norberaren aurkakoa bihurtzeraino errukarri gara!

Hala eta guztiz, ni ez nintzen, noski, beste pertsona batek uko eginen ziona berriak entzuteari (eta halakoa kanposantuko harunzko aldean, Kasimiro-ren hesiaren ondoan, zegoen atexkaren hurbilean esan nion, eta zoko abandonatu hartan hilobiak ere bereizten ez ziren neurriraino belarra altua zen, eta haiek denak, kasik, mende bat geroztik hala utzita zeuden. Nik, hain zuzen, halaxe egin dut, baina ez dut bere probokazioa jasotzen.

-Itzul egidazu eskutitza, eta nik beragauza guztietatik aparte mantenduko dut -esan zuen-. Badakit ene burua gordetzen.

-Zure burua gordetzen? Noren aurka? Zeren aurka, ordea? Ene alaba, kaltea zu baino indartsuagoa da. Ausaz, beretik urrun zaudela sinesterraino harro al zara?

-Bai, nahi izan ezker, simaurraren okerretik urrun nago.

-Baina, zu zeu zara simaurra.

-Horiek ez dira esaera hutsak baino! Jainkoak, agian, eragozten ote dit neure aita maitatzea?

-Ez ezazu aipa "maitasun" hitza. Horretarako eskubidea galdua duzu, eta, zalantzarik gabe, halakoa egitearen ahalmena ere bai. Maitasuna! Mundu osoan milaka izaki daude bera Jainkoari eskatuz, hau da, bere aho kiskalira ur-tanta bat erortzearen heriotze guztiak ere pairatzeko prest daudenak; hain zuzen, Samariar Emakumeari ere halako ura ukatu ez zitzaiolearik, gaur alferrik eskatzen ari dira. Eta ni neu ere mintzatzen ari natzaizularik une honetan...

Eten bat egin nuen, garaiz. Berak, ordea, arazoa ulertzen zuela zirudien, eta, emozionatu zenaren itxura ere eman zidan. Nahiz, aldi hartan, nik ahots apalez hitz egin -ala arrazoi berberagatik-, bere indarkeriak nire ahotsari azentu berezia erasten zion. Ene bularretan hitzak dardar sentitzen nituen. Dударik gabe, neskatxa hark zorotzat neukan. Bere begiradak niretik ihes egiten zuen, eta bere masailetan halako adiera itzaltsua hedatzen bide zen.

-Bai -jarraitu nuen-, aitzakia hori gorde ezazu besteentzat. Ez naiz apaiz errukarri bat baino, ezduina eta zorigabea. Baina, ez dut ignoratzen zer den bekatua. Zuk, aldiz, ez duzu ezagun bera. Bekatu guztiek antza dute, zeren, berez, ez da ematen bat-bera baino. Ez ezazu uste izan mintzo ilun batez hitz egiten dizudala! Halako egiak kristau umilenaren eskuetan daude, baldin eta haiek guregan bilatzen baditu. Bekatuaren mundua graziarenarekin aurrez-aurre dago, paisaiaren irudia ur beltz eta sakonean islatzen den bezala. Bada santuen elkertasuna, baina, baita bekatiarena ere. Batak besteari dion gorrotoan -eta elkarrekiko mespretxuan- biltzen, besarkatzen, integratzen eta nahasten dira, egun batean, eta hori Betikoaren begietara lohi irekintsuzko aintzira bihurtzeraino, ze bera jainkozko maitasunaren itsasaldi handia gainditzera, alferrik, igaro eta itzuliko den. Kaosa ernaltzen duen sugar bizi eta orrolarien itsasoa da. Zein zara zu lagunurkoaren akatsak epaitzeko? Errua epaitzen duena erruari itsasten zaio, berarekin ezkontzen da. Eta, esan, gorrotoa diozun emakume horren oso urrunekoa uste al zara berarekiko gorrotoa eta eza ama bat beraren bi seme bailira bezala? Ze axola dute euren liskarrek? Keinuak eta oihuak ez dira aire huts baino. Edozer direla ere, heriotzak biei zurruntasuna eta isilaldia ezarriko die. Ze axola dio? Une honetatik, zuek biok gaizkian baturik zaudete, eta hirurak bekatu beraren tranpan hartuak -eta haragi bekatari bat-berean... adisikide bilakatuak-, bai, betierarako lagun bihurtuak izanen zarete.

Zalantzarik gabe, halako ez-zehaztasunez, hitz berak idazten ari naiz, zeren oroimenean ez zait geratzen ezer zehatzik. Nire buruak ez ditu gordetzen aurpegi haren keinuak baino, zeinak irakurtzen nituela uste nituenak.

-Nahikoa da! -esan zidan hark ahots gorraz. Baina, haren begiek ez zuten eskatzen errukirik. Une hartaraino ez nituen ikusi, ezta inoiz ikusiko ere, aurpegi-ñabardura hain gogorrak. Hala eta guztiz, ez dakit zein susmoak ziurtatzen zidan hura dena Jainkoaren aurkako ahalegin han-

diena eta azkenekoa zela, eta bekatua ere ihes zihoala soin hartatik. Ba al da gaztetasunik ala aguretasunik? Betarte mintsu hura, aste batzuk lehenago, haur itxuraz oraindik, ikusiriko bera ote zen? Ez nuen jakinen, ordea, une hartan adin zehatzik egoiztea berari, eta, agian, ez zuen deus ukanen. Dena den, harrokeriak ez du adinik, ezta oinazeak ere.

Hitzik jalgi gabe, zakarki urrundu zen, isilaldi luze baten ondoren... Zer egin ote du?

Bazkaldu ostean eri batzuk ikustera joan naizen Aubin-dik oso berant itzuli naiz. Ziur, alferrikakoa izanen zait loarekin lotzea.

Zergatik utzi nion horrela abiatzea? Nitaz itxaro zuenaz ere ez nion galdetu.

Bere eskutitzak nire patrikan dirau. Eskutitz-burua irakurri dut; konde jaunari zuzendua dago.

Urdaileko nire minak ez du etenik, eta bizkarreraino hedatzen da. Etengabeko botagurak pairatzen ditut. Kasik, gogoetarik ez egitearen atsegina dut; sufrimenaren distrakzio basatia larrimina baino bortitza goa da. Irudimenak oroitarazten dizkit txikitan Cardinot errementariaren etxean perratzen ikusiriko zaldiak. Odolez eta bitsez bustiriko lokarria bere ezpain inguruan lotzen zutenerako, abere errukarriak -belarriak apal eta zangoak dardar- lasaitzen ziren. Errementariak halako algaraz “heurea eman diat” esaten zion.

Nik ere neurea jaso dut.

Bat-batean, oinazea amaitu da. Bestalde, hain erregularra eta etengabea zen bera, ze lokoluska egiten ere uzten zidan, nekeak lagundurik. Eta hura amaitzean, jauzi batez jaiki nintzen, buru-lokiak taupadaka, garuna oso argi, eta deitzen ninduenaren inpresioa -eta ziurtasuna ere- nirekin nituela... Lanpara, oraindik, pizturik zegoen mahai gainean.

Itzuli bat egin nuen, alferrik, loretegian zehar. *Banekien* ez nuela kausituko inor. Oro amets huts zela deritzait, baina zehaztapen oro argi agertzen zait, hots, barren argi batez dirdiratua, bere argitasun izoztuan, atsedean eta ziurtasun bat aurkitzen ez den zokorik ere utzi gabe... Gizona hala aurkitu behar da heriotzaren atarietan. Zer egin dut?

Baziren aste batzuk ez nuela otoitz egiten, ezin nuela errezatu. Ez ote nuen, jadanik, ahalko? Nork daki. Eskerren esker hori, beste edozer

bezala, merezi egin behar da, eta ni, zalantzarik gabe, ez nintzen merita-garria. Jainkoa niregandik aldendu zen. Ziur nintzen hartaz... Une hartatik zerbait izatea utzi nuen, eta sekretua nirekiko gorde nuen. Are gehiago, isiltasun halakoaz koroa bat egin nuen, bera ederrra eta heroikoa kausituz. Egia da Torcy-ko apaiz jauna ikusten lehiatu nintzela. Baina, ni joan beharreko tokia nire nagusia zen Blangermont-eko dean jaunaren oinetan belaunikatuko nintzarena zen. Eta hurrengoa esan beharko nion: “Jadanik, ez naiz kausitzen parrokia bat zuzentzeko gai, zuhurtzia, zentzu ona, sena eta benetako apaltasuna falta zaizkit. Orain egun batzuk, zu zeu epaitzeko eta ia mespretxatzeko luxua hartu nuen. Itzul nazazu, bada, nire apaizgaitegira, ze arrisksua naiz animentzako”.

Dударik gabe, berak ulertuko zuen hura. Eta nork utziko zuen halakoa ulertzea, besterik ez eta, zoritxarreko orri hauek behin irakurrita, zeinetan nire ahulezia, bai, nire ahulezia lotsagarria lehertzen den lerro bakoitzean? Ausaz, egunkari hau arima-gidari eta maisu baten testigutza ote da? Logikoki, parrokia honetako maisua izan behar nuen; halabaina, naizen bezala azaltzen naiz, hots, eskuak zabalik, atez ate, eta haietara deitzea ere ausartzen ez den eskale madarikatu bat bezala. Noski, ez dut ukatu lan egitea, eta ahal dudan hobekien egin dut, gainera. Baina, zertarako? Buruzagi ez da izaten, soilik, bere asmoengatik zama onartzekotan bere ondorioen erantzule delako bera. Adibidez, nire osasunaren egoera txarra aitortuz, epaitu behar al da oro ez dela eginbeharraren -nahiz eroa izan- sentimendu baten mendekoa) Ausaz, nik arrisku horren eskubiderik ba al nuen? Buruzagi baten arriskua denen arriskua da.

Lehenik, herenegun ez nuen hartu behar izan Mademoiselle Chantal. Ez zen hain komenigarria bere lehen ikustaldia erretoretxera. Gutxienez, eten egin behar nuen halakoa zera gerta aurretik... Halabaina, bakarrik jardun dut, beti bezala. Nire aitzinean gorrotoaren eta esipenaren ertzean -eta amildegi bikoitz baten aurrean- dudati zegoenaz ez dut haratago ikusi nahi izan... Oh, bere aurpegi torturatua! Halako aurpegiak ez zuen gezurra esaten asmatuko hainbesteko etsipen baten aitzinean. Dena den, beste etsipenek ez didate hainbesteraino emozionatu. Baina, oraingoa zergatik deritzait eramanezinezko despitea? Sentitzen dut; nire umearo penagarria hurbilegi dago. Nik ere ezagutu nuen lehendik munduaren zorigaitza eta lotsaren aurretiko atzerapen ikaragarri hori. Ene Jainkoa! Lohikeriaren azalpena ez litzateke proba arrunta baino,

baldin ez balitzaigun azaldu. Inoiz ez entzuniko, eta, bat-batean, guregan esnaturiko murmurrots luzea baino ez litzateke bera...

Ze axola dio! Gogoetaz eta zuhurtasunez jokatu behar nuen. Eta halakoaren ordeaz, kolpeak eman nituen, nola-hala, pizti amorratua ez ezik, harrapakin errugabea eta armarik gabea ere izatera iristeko arriskuaz...

Apaiz izenaren duina den batek ez du kasu zehatza, soilik, ikusi behar. Ohartzen naiz ez naizela ohardun izan familia eta gizarteko beharretaz, ezta, eurek daramatzaten konpromezu, dudarik gabe, legezkoetan ere.

Arnarkista bat, ameslari bat, poeta bat nauzu... Blangermont-eko deanak arrazoia du.

Igaroberria dut ordu luzea leihoan apoiaturik, hotza egiten duen arren. Hilargi zuriak ibarrean halako kotoi argitsu baten irudia dagi; eta hain arina da bera, ze haizearen mugimenduak zurrunbiloak bultzatzen ditu, zeharki, ortzerantz ziztu oso azkarrean planeatuz. Eta, halere, hain hurbil daude... Bai, hain hurbil, ze zurzurien adapuruetan piltzartsu mugitzen behatzen ditut. Ze ameskeriak!

Benaz, ez dugu ezagun mundu honetako deus, eta ez gara bertakoak.

Nire ezkerrean behatu ahal nuen argi-koroa batean bilduriko ore itzaltsua, eta, kontrastez, basaltozko harkaitz baten dirdira, eta, ia, mineralzko dentsitatea zuen. Parkearen punturik gorenekoena da, mui-noaren burura izai-masan bihurtzen den zumar-basoa; eta izaiak, udazkenero, Mendebaldeko ekaitzez hautsiak daude. Gaztelua, berriz, beste isurialdean datza herriari bizkarra ematen.

Ez, nire ahalegin guztien gaindik, oroimenean ez dut ezer solasaldi hartaz, ezta esaldi zehatz bat ere...! Badirudi egunkari honetako lerro batzuetan laburtzeko nire ahalegin bera ezabatze horretan amaitu dela, guztiz. Oroimena hutsik daukat. Honela, bada, ohikoa zenez, ezinezkoa zitzaidan hamar hitz segidan lerrokatzea ere atsedena hartu gabe, eta oparo mintzatu naizela horretaz deritzait (halabaina, lehenengoz adierazia ardurarik eta ingurumaririk gabe -eta, orobat, eskrupulurik gabesentimendu bizia nuen, hau da, hark guziak ezer abstrakturik ez zuelakoaren sentimendua); azken batean, hura nik gaizkiaz eta bere ahalmenaz eginiko irudia baino ez zen. Ordurarte, pentsamendua aldentzen

ahalegindu ohi nintzen, ze gehiegi emozionatzen eta behartzen nau esplikaezin den heriotze zenbaitek, eta, orobat, buru-hilketa zenbait uler-tzeak... Bai; arima anitzek imajinatzea ere ausartzen naizenak baino areago, itxuraz, erlijioari eta moral orori indiferente denak -egunen artean egun batean- (eta aski da une bat ere) jabetza horretaz susmoa hartu behar izan dute, ihesi egin nahi izan dute kostala hala kostala. Hori da, bai, gaizkiaren baitan ematen den solidaritza..., hori da gehien izutzen nauena! Izan ere, hilketek, nahiz izugarriak izan, ez digute gaizkiaren izaeraz santuen ekintzek Jainkoaren dirdiraz baino gehiago adierazten. Apaizgaitegi Nagusian joan den mendeko gazetari frankmasoi baten -uste dudanez, Leo Taxil-en- liburuak aztertzen hasi ginen -zeinak publikoaren eskuetan ezarri zituen "Aitorleen liburu sekretuak" izen aski gezurtiaren pean, eta beraietan, lehenik, gizonak duen medioen pobreziak harritu gintuen -eta hori ez diot Jainkoa iraintzearen, laidoz-tatzearen baizik-, hala deabruak ere doilorki imita ditzadan... Satanas, bada, menperatzaile oso gogorra da; berak ez du agintzen Besteak bezala soiltasun jainkotiar batez, "imita nazazue!" esanez. Ez du onartzen biktimek bere itxura ukan dezaten; ez die uzten bere karikatura zatar, satsu eta ahula baino, zeinengan gozarazi behar den, inoiz ase gabe, amildegiaren ironia basatia.

Bai, gaizkiaren munduak gure espirituaren ulermenera hainbeste ihesa dagi! Gainera, beti ez dut lortzen bera mundu bat, unibertso bat bezala irudikatzea. Bera da, ala beti izanen da, zirriborro bat, kreaizio iguingarri bat, abortatu baten zirriborroa izakiaren muga muturrekoeanean. Ze axola dio munduari hiltzaile gehiago ala gutxiago bat, gutxi gorabehera, izatea! Bere krimena iresten du, bat-batean, izate izugarria dakar bera, eta izugarri den betiereko ezmugikortasun batetik dijeritzen du halakoa, une batez ere irten gabe. Baina, historiagileak, moralistak, filosofoak berak ez du ikusi nahi kriminala dena baino, eta gaizkia gizonaren eite eta antzera birsortzen du. Ez dute bereganatzen hutsaren eta ezaren aspirazio handiarena den gaizkiaren berezko ideiarik. Gure espezieak desagertu behar badu, iguinaz eta asperduraz eginen du hori, eta giza Pertsona irentsia izanen da astiro (habe bat aste batean ikustezin diren ontto horien kausaz haritz-atala -hatza sartzen den materia hanpatu gisakoa- bihurtzen den bezala). Eta moralistak grinak eztabaidatuko ditu, Estatu-gizonak jendarmeak eta funtzionariak ugalduko ditu, eta hezitzaileak arauak idatziko ditu. Eta gordailuak gastatuko dira legamiarik ez duen betiko mamia, alferrik, lantzearen.

(Adibidez, hor daude guda hedatuak, gizonaren ekintza harrigarria testigatzen dutenak, nahiz halakoek, alderantziz, salatzen duten bere apatia hazkorra... Denek amaituko dute, garai tinkatueta, artalde handi-etsiak sarraskira eramaten).

Esaten dute, milaka mende geroztik, lurra, oraindik, eboluzio planetarioen lehen aldietan bezala, gaztetasun osoan dagoela. Gaizkiak ere badu bere hasiera.

Ene Jainkoa, nire indarrez harro egon izan naiz. Zuk jaurtiki nauzu itxaroezara, animalia tipi eta jaioberria -oraindik itsu dagoena- bota ohi den bezala.

Badirudi gau honek ez duela izanen inoiz amaierarik. Kanpoan eguraldia hain da lasaia, hain da garbia, ze, ordulaurdeno, hiru kilometrotara ere Morienval-eko elizako erloju handia, bereziki, entzuten dut... Zalantzarik gabe, gizon bare batek barre egingen luke nire larriduraz, baina, ausaz, mendera al daiteke aurreusmo bat?

Zergatik utzi diot alde egiten? Zergatik ez diot deitu?

Eskutitza han zegoen nire mahaiaren gainean. Ohargabeki, ene patrikatik atera nuen bera, beste paperekin batera. Zehaztapen harrigarri eta ulertezina zen *ez nintzela beretaz gogoratzera itzuliko* delakoa. Gainera, nahimen eta ardurazko ahalegin gaitza egin behar izaten dut ene barrubarruan bultzada eutsezin bat senti dezadan, ze hark -oraindik entzuten bide ditudan- hitzak oguztea eginarazi zidan, alegia, “*emaidazu eskutitza*” delakoa. Benetan esan al nituen? Ez dut galde egiten baino. Baliteke, Mademoisellek -izuz eta damuz engainaturik- bere sekretua gordetzeko ez zela gai izan uste izatea... Agian, berak naturalki eman zidan eskutitza. Eta nire irudimenak ein zuen beste guztia.

Oraintxe bota dut sutara bera, irakurri gabe. Erretzen zen bitartean tinko behatu nion. Sugarrez desegindako sobretik paper baten ertza ihes joan zen, jadanik, belztua. Segundu batean, bertako idazkia kolore zuriz nabarmendu zen, eta hurrengo irakurtzen nuela uste izan nuen: “Zoz Jainkoarekin...” delakoa.

Urdaileko oinazeak birranditu zaizkit, ia, jasanezinekoak bihurtu zaizkidalarik. Lauzetan etzan eta bihurritzeko ene nahiari gogor egin behar izan diot, ulu eginez animalia batek bezala. Jainkoak bakarrik jakin dezake pairatzen dudana. Bai, baina Berak ba ote daki? (Oharra. *Alboan idatziriko azken esaldia, arretaz, urratua izan da*).

Roberto Arlt (internet)

Itzultzaile-moldatzaile:
GILLERMO ETXEBERRIA

Buenos Aires (1900-1942). Idazlea eta kazetaria, Argentinako idazke berezienen artekoa da. Autodidakta, zortzi urterekin utzi zuen eskola, oso atsegin zituen hainbat autore: Nietzsche eta errisiarren narrrativa (Dostoievski, Gorki). Hogeiko hamarkadan talde aurrelarien partaide, bera jotzen dute bertako novela mordenoareen aintzidari.

Aita alemaniarra, eta ama italiarra, etxean amaren aldetik literaturarekiko zaletasuna bereganatu zuen.

Oso gazterik alde egin zuen etxetik, aitaren izakera zorrotzarengatik erta berarekin sortutako desberdintasunengatik. Eskola gutxi hartu arren, auzoko bibliotekara joatea maite zuen, eta bertan hainbat eta hainbat idazle irakurtzea: R. Kipling, E. Salgari, J. Verne, R.L. Stevenson, J. Conrad. Horretaz gain, bizibeharrak hainbat lan mota desberdinetara behartzuen zuen: liburutegiko langile, linternereroa, mekanikoa, hainbat artikuluen saltzaile.

Ezkonduta Cordobara joan zen arren, haren ekonomiak bide hobetik hartzen ez zuenez, berriro ere Buenos Aires-era itzuli zen, eta bertan kazetari eta “inbentore” ere izan zen. Idazteari eman zion, alde batekoak lehengo, eskujnekoak, bestekoan hurrera. Hainbat aldizkarik argitaratu zituzten bere artikulua eta “Proa” izenekoak bere novela baten lehen bi kapituluak argitaratu zituen: *El juguete rabioso* (1926). Nobel hau Argentinan sortutako onenen artekoa jotzen da. Argitalpen horien artean jarri behar da hemen itzulita jarri dugun “*El jorobadito*”,

irudimenez, ironiaz eta garraztasunez betetako kontakizuna. “El mundo” aldizkariko erredaktore zela bere eskura zuen “*Aguasfuertes nortehias*” zutabea. Bertan idazten zuenak, ospe haundia eman zion, bertan eragiten zuen garraztasun, mikeltasun eta kritikatzeko trebetasunarengatik.

Hala ere bere lan nagusitzat jotzen da oro har “*Los siete locos*” (1929), eleberri kezkatua eta bertan garbi agertzen da pertsonak gizartearen eraginez eduki duen ezintasuna, eta bere idealak saltzeko joera.

Argentinako antzerki mundua berritzen ere saiatu zen. Lehenetarikoa “*Trescientos millones*” (1932), ez dirudi bizi zen artean gero izan zuen errekonozimendua izan zuenik. Ezta gainerako idazlanek ere.

Hilda gero etorri zen bere lanaren onarpena. Gaur egun Argentinako Literatur munduan, utziezinezko egiletzat onartua dago.

KONKORDUNA

Roberto Arlt

Rigoletto, konkorduntxoarekin batera X. anderearen etxean eginda-koen ondoren, nire kontra sekulako zurrumurruek sortu ziren, gehiegia, egia esan, eta lehen lagun nituen asko eta asko urrundu zitzaizkidan. Hala ere, jokabide berezi horrek, ez zidan malura gehiegirik erakarri, harik eta nire ezinikusia muturreraino eramane eta Rigoletto ito nuen arte.

Egia esane, “Konkorduntxo”ari lepoa bihurtzea, makurregia eta zuhurtziarik gabekoegia izan zen, eta kalte besterik ez zidan egin, giza-kiaren ongile aitortua izan ordez.

Bortizki eraso ninduten poliziek, epaileek eta kazetariak. Pentsatzen jarrita, esan daiteke “Rigoletto” majadero hura, (justiziaren jokabidea ikusita), ez ote zuten gizaki oren kapitain eta filántropo izatera

deitua zela sinistarazi nahi. Bestela ezin zen ulertu justiziak hartu zituen erabaki hain zorrotzak tipo zorritsu baten eskubideak defendatzeko, eta era berean haren lotsa falta menderatzeko ostikoka zigortu baitzuten pertsona ohoretsu eta etxekonekoek.

Jakin badakit, nola ez, gertatzen direla munduan gauza makurra-goak, baina horrek ez nau kontsolatzen ziegako horma zorritsu honetan, are gutxiago jakinda zer etorkizun makur daukadan nire zain.

Baina, aidanez, idatzia zegoen deformatu baten patuak baldintzatu behar zuela nire etorkizuna. Gogoan daukat (hau diot teosoffia eta metafisikako zaletuentzat), txiki-txikitatik harritzen nindutela desitxuratuak. Gorroto nituen eta era berean erakargarri iruditzen zitzaizkidan, hala nola gorroto eta erakargarri dudan bederatzigarren solairuko balkonadatik han behean ageri den sakonera begiratzea, bertara hurbiltzean bihotza kukiltzen baitzait itxurarik gabe. Amildegiak eragiten didan larridurak ez du neurririk, bertan amiltzen ikusten dut nire burua, uzkur eta ito beharrean, era berean deformatu baten aurrean ere ezin dut urrundu sentikizun arraro bat, ni neu ere konkordun sentitzen naiz, beldurgarri, zakurlekuan lotua, mutiko basatiek erasoka ditudala, orratzak bizkarreko konkorrean sartzen dizkidatela. Beldurgarria da... Esan beharrik ez deformatu guztiak gaiztoak direla, deabru hutsak. Gorrotagarriak... non uste baitut Rigoletto ito nuenean, sekulako mesedea egin niola gizarteari, ikuskizun nardagarri eta iguingarritik libratu baitnituen nire antzeko diren bihotz sentiberak. Esan dezadan argigarri, konkorduna gizaki krudela zela, hain krudela non egunero zera esaten nion:

-Begira "Rigoletto": Ez hadi hain gaiztoa izan. Nahiago diat hire edozer gauza ikusi txerrama ugela jotzen ikusi baino. Zer egin dik hiri horrek, esak? Ezer ez! Ez al da egia, ez diala ezertxo ere egin?

-Horrek ez dio axolarik.

-Ez dik ezertxo ere egin eta hi, ordea, hortxe egoskor, krudel, hire amorrazioak bere bizkarretan menderkatzen.

-Hago isilik, lasai hadi, motel, gainera harrotzen banaiz su eman eta bertan akabatuko diat txerrama.

Hitz horiek esan eta “konkordunak” zigorkadaz astintzen zuen txerriaren azal zurdatsua, hortz karraskaka zeriola antzerkiko deabruaren modura. Nik niotsan:

-Lepoa bihurrituko diat, Rigoletto. Entzun itzak hobe beharrez nik esandako hitzak. Hobe duk...

Alfer-alferrik, ordea. Algaraka erantzuten zien nire mezuei eta atseginez nabarmentzen zituen bere izakera sardonikoa eta maltzurra. Alferrik zen lepaezurra txikituko niola esatea eta bere konkorra tripatik aterako niola mehatxatzea. Berak, hortxe jarraitzen zuen beti bezala tematsu. Zerbaiten damu baldin banaiz, zera da, alegia, garbiegi hitz egin niela kazetariei gisa honetako xehetasunetaz aritu nintzenean. Kazetariak ez dakite hitzen azpiko mezua ulertzen, eta horra nola nire ohorea zakurraren ipurdira bota duten, zeren haiek idatzi dutenaren arabera burugabe bat besterik ez naiz, eta nire ekintzen azpian tipo gaizto eta maltzur bat besterik ez dago.

Egia esan, X anderearen etxean “konkorduna” rekin batera izan nuen jokabidea, ez zen urrezko letretan idazteko modukoa izan. Hori ere ez. Ezin nezake baieztatu hori nire ohorearen mesedetan.

Baina mutur batetik bestera jo dute nire etsai haundienek, gezurretik egiara dagoen alde. Nire etsaiak, gizatxar higuinarriztat hartzen naute, eta hori esatean nik nire azalpenetan erabili nuen funtsik gabeko solasa hartzen dute oinarritzat, erretolika arin horretan, hain zuzen, nire izaeraren baldintza onenak azaltzen nituenean, eta nire izaera ulerterraz eta herabea begien bistan jartzen nituenean.

Bestalde, nire bizitzan eta ekintzetan zerbait nabarmentzekotan, “sufrikarioa” izan dudala besalagun azpimarratuko nuke. Asko sufritutakoa naiz ni. Egia esan, sufrikario horiek, nire izaera sentiberan oinarrituta daude, hain zorrotza non inoren aurrean jarrita gauza baitnaiz haren pentsamenduaren kolorea bera nabaritzeko, eta gogorrena da, ez naizela inoiz deskuidatzen. Gizakiaren ariman gorrotoaren kolore gorria eta maitasunaren margo berdea ikusi ditut sarritan, lainoaren lepoa koloretzatzen duen ore urtsuaren eraginez moteldutako ilargiaren printzak bezalaxe.

-Oroitzen al zara nola zuk, duela hiru urte, esan zenidan hau eta hura pentsatzen nuela? Ez zinen nahastu.

Horrela ibili naiz gizon eta emakumeen tartean, eta haien baitan sumatu ditut haserrearen grinak, haien asmoak trabatzen dituzten desirak, aski baitnuen begi-nini txokoetako argi-ilunen lurruna, ezpain bazterretako ukitu urduria, edota bekainetako ileak teinka disimulatuan ikusteak, haien baitan gardentzen zitzaidan barneko desira, asmoa edota sufrikarioa. Tamalez, zenbat eta hobeto ikusi pertsonen barnea, orduan eta bakartiago sentitzen nintzen. Era horretan ikusi nuen pertsonak bere ezkutuan daraman miseria gauzarik ñimiñoenetan ere, eta edonoren aurrean pertsona jator eta leial zirenak, nire baitan karez zuritutako hilobiak besterik ez zirela, Kristok ebanjelioan esaten duen modura. Poliki-poliki nire aiurria, berez onbera, mikazten joan zen eta gero eta izaki bakartiagoa eta ironikoagoa bihurtu nintzen. Baina, ustekabea, nire zoritxarren iturburutik, adierazi nahi nuenetik urrundu naiz eta itzul nadin harira. Nire zoritxarra konkorduna X anderearen etxera eramatean hasi zen.

X anderearen etxean ni nintzen “alaba baten senargaitzat” hartu zutena. Ondo esan dut: *hartu zutena*. Bitxia da. Ni neu konturatu gabe, haien baitara erakarri ninduten andere X-en trikimailuek, non baso bat ur eskatu, eta berak zuen sorgin-ukituaz, ukatu egiten zidan haren ordezkari alkoholezko kopatxo bat eskainiaz. Pentsatu zer gerta dakioken bertan egarri dagoen bati. Hitzez ere ukatu egiten zidan. Sinistu nahi duenari, eskaini diezazkioket testiguak. Hori esan beharra daukat nire kontzientzia arintze aldera. Areago oraindik, garai zailetan eta gu bien arteko haustura gerta zitekeen guneetan ere, nik neuk aurreratzen nizekion lotsazko ziurtasunak, etxeko guztiak harrিতuta utzirik. Harrigarria benetan. Joera hori hartzen dute ama askok alabaren senargaiarekiko harremanetan, non inozo jokatzeko duenak -inozo bat minutu bateko argitasuna edukitzeko gauza baldin bada,- ikus dezake izututa gauzak gizarre legeak eskatzen duena baino askoz areago eraman direla.

Baina, itzul gaitezen konkorduntxoarengana norberaren ardurak ondo bereizteko. Lehenengo aldiz, nire etxera azaldu zenean, mozkor-mozkor eginda azaldu zen, eta erarik lotsagabenean errespetua galduz agurtzera joan zitzaion neskame zahar bati, garrasika eraso zion bortizki, non kaleko jendeak entzun zituen haren esan beharrak:

-Eta non dago niri zor zaidan harrera ona eman beharreko musika banda? Eta nire azala olioz gantzutu behar duten esklabuak, non sartu

dira? Pixontzi-kasko eta guzti gaztetxoek harrera egin ordez, atso zahar eta nazkagarri bat atera zait agurtzera. Hau al da zu bizi zaren etxea?

Ondoren, ate margotu berriak ikusi eta deiadarka:

-Etxe honek ez dirudi familia baten etxea, Burdindegi itxura gehiago dauka. Nazka ematen du. Nolaz ez zaizu burutik pasa ni natorrela jakinda usain gozoz betetzea? Ez al zara konturatzen etxe honek darion agurras kutsua?

Pentsa ezazue zer nolakoa zen nire bizitzan sartutako basapiztiaren gizatasuna.

Ezin ukatu larria zela, oso larria.

Kontu zaharragoetara itzuliaz, gogoratzen naiz non ezagutu nuen gizatxar hura: kafetegi batean; primeran gogoratzen naiz. Eserita nengoen mahai baten aurrean, kafe kea usaintzen, non burua altxa eta ikusi nuen konkorduntxo hankak airean eta makutsik, niri arretarik handienarekin begira jarrerarik lotsagabeenean, aulkia atzeraka jarrita eta besoak kokatuta aulkiaren bizkarraldean. Bero zegoenez, gainjantzia kenduta, eta gorputza alkandoran eta makutsik, itzuli-mintzuli zituela begiak billar jokoa ari zirenen aldera. Hain txikia zenez, ez ziren haren bizkarrak mahaiaren neurriara iristen. Eta diodanaren arabera, harat eta honat begira, batean barneko bezeroei eta bestean eskumuturreko erlojuari, honen orduak hormako erloju erraldoiarenak baino garrantzitsua goak bailiran.

Baina are harrigarriagoa zen hark eragiten zuen eragin bitxia, zeren esandako konkorrak gainera, burua ere kurioa baitzuen, karratua, musua luzea eta borobila, non kaskezur aldetik, mandarra zirudien eta aurpegi aldetik zaldia.

Begira geratu nintzaion une batez, edozeinek aurrez-aurre jarri zaiion apo bati begiratuko liokeen modura, eta berak, haserririk gabe, esan zidan:

-Jauna, utziko al dizkidazu pospoloak mesedez?

Irribarrez, eman nizkion pospoloak; konkordunak piztu zuen erdi itzalitako zigarroa, eta ondoren, niri begira luzaro egon ondoren, diotso:

-Gizaseme ona zara, benetan! Seguru, ez zaizkizu neskak faltako.

Lausenguak beti dira atsegin, nahiz eta konkordun batek esanak izan, eta hala erantzun nion, baietz, banuela andregai eder bat, baina ez nekiela ziur maite ote ninduen, non hura entzunda, ezezagun hark, nire baitan “Rigoletto” izena eman nion, zera erantzun zidan arretaz:

-Ez dakit zergatik, baina uste dut zu ere tipo adardunak fabrikatzen dituzten kasta horietakoa zarela.

Nik nire harridura gainditu baino lehen, jarraitu zuen arloteak:

-Bada, nik ez dut sekula andregairik izan, adiskide... egiatan diotsut...

-Ez naiz harritzen -erantzun nion lotsagabe- Ez naiz harritzen...

-Ezta ni ere, hobe horrela bestela gerta baitaiteke ezustekoren bat zu eta bion artean.

Bera berriketan ari zen bitartean, dudan egon nintzen, aldegin ostiko bat emanda buruan edota kafe ondarra muturrera bota, baina pentsatzen jarrita, han liskarren bat sortzen bazen, neu izango nintzen gaitzailea, beraz, abiatzera nindoan baina ez gustura, zeren apotxar hark bortizki erakartzen ninduen, haren lotsabagekeriak, eta berak orduan, irribarre ikasienarekin, astarraren hortz horiztatuak bistaratuaz esan zuen:

-Eskumuturrean daukadan erlojuak bost zilar-marai balio ditu... gorbata hau, zimurrezina da, zortzi... eta botin hauek? Hogeitamar zilar-marai, adiskide. Zeinek esan dezake ni arlotetxo bat naizenik? Ez, jauna. Ez al da egia?

-Noski, baietz, noski.

Minutu oso bat aritu zen begiak kliskatzen, ondoren hartz-kume baten modura burua mugituaz, jarraitu zuen aurrera, galdezka batetik eta baiezka bestetik.

-Atsegina da, benetan, jendaurrean zure barne-gordeak esatea, ez al da horrela? Zenbat dira nire moduan lotsarik gabe kafe baten aurrean eta ezezagun batekin eseri daitezkeenak eta harekin gizalegezko elkarriketa bat oratu dezaketanak, nik egin dudan moduan? Gutxi, oso gutxi. Eta zergatik gertatzen da hori, esaidazu?

-Nik zer dakit.

–Bada nire irudiak jatortasuna isurtzen duelako.

Ondorio horren ondoren, pailaso hark eskuak igurtzi eta harat honat begirada adeitsuak jaurtikiaz, jarraitu zuen:

–Ogi frantsesa baino hobea naiz, eta bost hilabete haurdun dagoen dama bat baino aldakorragoa. Aski da niri begirada arin bate ematea, eta garbi dago noizbehinka ludi honetan jainkoak gizakiei haien karentzien ordainetan eskaintzen dien izaki bakarrenetako naizela, eta nahiz ez dudan Ama Birjina eta horrelako kontuetan sinisten, ontasuna, iturritik ura bezala ateratzen da nire hitzetan.

Harri eta zur nengoen hari begira, begiak aldegingo zidatela iruditzen zitzaidan, eta berak:

–Izan ninteeen abokatua, baina ikasi ez dudanez, ez naiz. Nire familia “betun”arekin egin dugu lan.

–Betunarekin?

–Bai, bai, botak garbitzen, eta harro nago, zeren nik bakarrik lortu baitut daukadan maila. Edota ez al zaizu atsegin ni lan horretan profesional izana? Nola deitzen dira, bada, besteak, “oinetako teknikaria”, “portaleko azken adabaki jartzaileak”, eta “ile eta deribatuetan aditua”, “bizar-moztaile” eta “cafishio profesional dantzako irakaslea”...

Dударik gabe, inoiz ezagutu nuen barrabas dibertituenaren aurrean nengoen.

–Eta orain, zer egiten duzu?

–Kinielak betetzen ditut nire ongileentzat. Dударik gabe, laster zu ere nire bezeroa izango zara. Eska itzazu nire informeak...

–Ez, ez, da beharrezko...

–Erre nahi al duzu, adiskide?

–Bai, bai, nola ez!

Piztu nuen berak eskainitako zigarroa, eta Rigoletok bere beso motza atxiki zuen nire mahaian, eta ondoren:

–Ez naiz ni lagun berriak egitearen aldekoa, ze jendeak ez dauka ez edukaziorik ez fintasunik, baina zurekin desberdin da..., pertsona oso ontzat jotzen zaitut eta zure lagun izan nahi nuke –hori esan eta hau sinesgaitza bere aulkia utzi eta nire mahaian jarri zen.

Ez duzue zuek ere zalantzarik izango, Rigoletto zen bere kastakoen artean lotsagaberik haundiena, eta hain dibertitua iruditu zitzaidanez, besoa mahai gainetik luzatu eta kolpetxo pare bat eman nizkion konkorean. Harri eta zur geratu zen bera, eta une batez zorrozki begiratu zidan; ondoren, hobeto pentsatu eta irribarrez esan zidan:

–On egin dagizula, adiskide, zeren niri ez dit ezer onik ekarri.

Beti izan nituen zalantzak nire andregaiaren maitasunaz, eta ez zitzaidan iruditzen nik hari nion atxikimendua, egun osoa hura buruan, jainkosa txiki bailitzan, zeukanik berak nire alde. Batzuetan ibai erdiko harkaitz bat zela iruditzen zitzaidan, nire bizitzan estekatua. Erdibituta egotearen sentsazioa handitzen ari zitzaidan, harkaitza ere handitzen ari baitzen eta horrek laburtzen zuen nire maitemintasunaren eta eze-rezaren plazerra. Ulertzen al duzue? Gure baitan ibili doan bizitza bi partetan partitzen du harkaitzaren irudiak, eta gisa denez ur korronteak harkaitza desegin ezin duenez gero, azkenik harkaitzaren alde jartzen gara nahiz gure mugimendua tratatzen duen eta beti mugigaitz irauten duen.

Noski, elkarren berri izandako lehen egunetik, berak argi adierazi zidan hoztasun irribarretsuaekin bere autoritatearen indarra. Jakin ez arren, zertan zetzan hark nirekiko zuen botere misteriotsua, honek berebiziko eragina zuen nire maitasunean. Haren aurrean barregarri sentitzen nintzen, txikia, nahiz ez jakin zergatik iruditzen zitzaidan bata eta bestea. Esan beharrik ez, ez niola musu bat ere sekula eman, iruditzen baitzitzaidan amak iraintzat hartuko zuela. Hori bai, errazago irudikatzen nuen beste baten besoetan musuka, nahiz eta, ondo pentsatuta, uste dut irudimen hori berarekin eduki nuen jarrera exkaxari zor niola. Nork daki pasioaren alkimiak sorrarazten duen eragina, bada, nik neuk nolatan jakin gabe, X andre hura gorrotatzen hasi nintzen barrubarrutik, eta iruditzen zitzaidan bere eraginari zor niola nire egoera makurra. Ni etxe hartan “senargai” izatea, atso madarikatuaren eraginari zor nion, eta denbora laburrean, inoiz entzun dudan egoera arraroena pairatu nuen, ze etxe hartan nik jarraitzearen arrazoia, ez zegoen andregaiarekiko maitasunean, aitzitik bere ama isilaren arima gaiztoari hartu nion gorroto bizian baizik, beti ikusten bainuen alabaren zioa kalkulatzeko ia zenbaterainoko modua zegoen bere alaba ezkontzeko edo ez ezkontzeko. Amaren betartea ezin nuen burutik kendu, niretzat irain ahaztezina edota umiliazio gorrotagarriena bailitzan. Nik bikotea

ahaztu eta atsoaren betartea aztertzen pasatzen nuen denbora, haren gihar sare zaharkituak, lur kolorekoak, zilarrik zikinenean zizelkatutako espresio galdu lehorrak, eta begi beltzak, biziak eta lotsagabeak.

Masailak zimur-zanga horiz alderik alde betetako aurpegi hura gera-gera eta serio jartzen zenean, begiak nireetatik urrun, esan nahi baita, salako plafoiari begira, arropa beltzetan babestuta, esan ezin den borondate bortitza nabarmentzen zitzaion, non ahotsaren tonuak, sendoa eta indartsuak, ez zuen jarrera hori sendotu besterik egiten.

Une batean sinistu ere egin nuen andre horrek gorroto zidala, izan ere, hark “xaloki” intimitatera sarraraztea lortu arren, ez zion bere barrenak nirekiko egindako ametsa beteko zenik ziurtatzen. Gorroto horrek gero eta garraisi makurragoak jaurtitzen zizkidan barnean, baina bera orduan eta maitagarriago bihurtzen zen nirekin, nire osasunaz arduratzen zen, beti izan naiz ahula, emakume sentsual samar izan direnak seme-alabekiko isurtzen duten arreta jartzen zidan, eta armiarma erraldoi batek bere sarea ehuntzen duen moduan, nire inguruan ehuntzen zuen mila eginbeharren amarauna. Bere begi beltz eta lotsagabeek bakarrik ispitzen ninduten, nire arima arakatuaz eta nire asmo ezkutuei neurria hartuaz. Noizbehinka, zalantzak jasanezinak zituenean, jaurtitzen zituen gisako zeharkadak:

-Lagunak etengabe ari zaizkit ia noiz ezkonduko zareten eta nik, zer esan behar diet? Bada, laster. Edota: ez al duzu uste komeni litzatekeela gure “neskatoa” bere arreoan prestatzen hastea?

X andereak, delako hitzak jauztean, niri begiratzen zidan finko ia nire begi-kliska urdurian edota aurpegiko dardar ikutuaren ezkutuan, non sumatuko nire konpromezua betetzeko asmoaren giltzarria, daki-gunez, berak eraman ninduen bere deabruzko trebetasun paregabearekin. Bazekien ziur emango niola sorpresa desatseginen bat, baina hala ere, nire “zaldun gizatasuna”z ziur zegoela adierazten zuen, baina lasaitasun itxura irudikatzeko egin behar zituen itxurakeriak, bere ahots bortxatua sasi-gozoan jartzen zuen, hitzei xuxurlan ematen zaion jarria emanez, segeturen bat belarriratzen ariko bailitzan, ahotsarekin batera burua eskuineko bizkarrera makurtuaz, eta behin eta berriz ezpain lehorrak bustiaz grinarik basatienak bultzaraziz ni akabatzeraz edota mendekurik bortitzenaren biktima izatera.

Egoskorra izateaz gain, ez zuen inolako eskrupulurik, zeren nire ideien ardatz berean estekatzen zen, jakinik higuingarri zituela gorrotatzeraino. Eta, nahiz arraroa dirudien bi pertsona pentsaeraren desberdintasunarengatik elkar gorrotatzea, ez dut uste hala denik, zeren gizonaren edota emakumearen subkonstzientean gorrotoa metatzen deanean, eta inolako ihesbiderik ez baldin badu, gorrotoak, ihes-balbula irekitzen du ahotik ideien kontrakotasunean. Adibidez, berak boltxebi-keak ezin zituen ikusi, baina, hala ere, arreta handiz entzuten zidan Trotsky eta Stalinen arteko ika-mikaz mintzatzen nintzaionean, hainbestearaino non itxurak egin behar eta Lenin-i buruzko interesa adierazten hasi zen, hipokrita hura, gure politiko zatarrenekin irrika suharez betetzen zen tipajo hura. Moldaeraza eta malgua itxurak egiten, nire ideiekiko hartzen zuen atxikimendua, laidoa iruditzen zitzaidan, arlote eta isekatua sentitzen nintzen non aski bainuen eguna gau zela esatea berak erantzuteko:

–Egia da, arrazoia duzu, ez naiz konturatu eguzkia jaitsi denik.

Laburki esanda, berak nahi zuena zera zen, behingoz berriketak utzi eta ni ezkontzea. Gero gerokoak, hartuko zuen denbora muturrera botatzeko bota behar zirenak, eta nik aurretik senargai amaigabea izatean, duda-mudatan hain luze edukitzeak sortu zion kalbarioaren ordaina ko-bratzeko.

Bien bitartean, bere sareko begiek gero eta estuago lotzen ninduten. Soka ikusezinez lotuta sentitzen nintzen. Egunetik egunera, korapilo berri bat estekatzen zidan X atsoak, eta nire tristezia gero eta areagotzen ari zen, iruditzen baitzitzaidan zerra bat ari zela nire zerraldoko oholak ebakitzen, nire askazia ezerezero bihurtuko zuena. Banekien etxe hartan oraindik neukan alde on guztia pikutara joango zela bertan hartutako konpromezuari baietza esanez gero. Bi emakumeak, amak eta alabak, beren eguneroko bizimodu doilorrera bultzarazten ninduten, haien bizimodu miserablara, inongo idealik gabekora, bizimodu arruntera, herriak dion moduan benetazko errotarri zapaltzailera, non egunetik egunera bakoitzaren nortasuna gero eta deseginago geratzen den eguneroko ekonomiaren atzaparpean, gizona automata bihurtzen baita, automata eta lepa-gogor, non emakumeak eta amagiarrebak egunero ari zaizkien dema narratsean eta erronkan, zergatik ez duen diru gehiagorik ekarri edota zergatik ez den emandako orduan etorri. Aspaldi ikasi nuen ez nintzela gisa honetako bizimodurako jai. Badakit hurbilago

nengoela trenbide alboan lo egitetik, belaze orlegiaren erdian, eta ez une baten hulezko toldo kotxetxoa garraiatzen, bertan panpin bat loarazten eta, jendeari entzuten zein harro egon beharko nukeen “aita iza-tera iritsi naizelako”.

Nik ez dut gisako harrotasunik inoiz sentitu, alderantziz, lotsa eta errukia eragiten dit aita izan den batek nire aurrean “bere aitatasuna” aldarrikatzen duenean, eta emazteak “aita bihurtu duela” esaten duenean. Askotan iruditu zait horrela jokatzeko dutenek, sasiko alaitasuna azaltzen dutela, edota kirten hutsak direla. Zeren, haur berri baten jaiotzak, pozaren orde, negarra eragin behar luke, gisako haur miserable eta ahula ikustean, zeinak poz gutxi eta neke ugari ezagutuko dituen bizian zehar.

Eta “haur zoragarri” horrek, burua zutik eta nire sorbalda alboan etorkizun polit bat amesten duen bitartean, ni, oster, alboko zipresaren triangeluari begira, asma ezinik nola hautsiko sareko geruza, hau handiagotzen ari baitzen eta, era berean, bere kate-begiak txikiagotzen eta trinkotzen. Baina ezin nuen bide egokirik topatu, harik eta konkordun-txoarekin bat egin nuen arte.

Egoera horretan nengoen. Halako batean, “ideia” berri bat etorri zitzaidan burura, hasieran ideia txikia zen, belar-haziaren antzekoa, baina egunak joan eta egunak etorri nire buruan hazten eta hazten joan zena, handitzen, haren zuztarrak nire zelula urrunenetan ere sendotzen joan ziren, eta jakin arren delako “ideia” bitxia zela, haren bilbadura-rekin bat egiten joan nintzen, non egun batzuren buruan ohitu nintzen eta ez zitzaidan falta hura betetzea besterik. Ideia hori, berez makurra zen, eta haren zioa hauxe, alegia, konkorduntxoa andregaiaren etxera eramanez, berarekin adostu ondoren, noski, eta sekulako eskandalua eragin, atzerapausorik izango ez zuena. Pentsatu ondoren zerk eragin zezakeen andregaiarekin harremana puskatzea, neska guztiz haserretuko zuen iseka bitxi bat borobildu nuen, hauxe, hain zuzen.

Gupida itxurapean bortizkeria azkeneraino eramanez, neskak oraindik niri eman gabeko lehen musua, konkordun iguingarriari eman beharko zion, inoiz maitasunik ezagutu ez eta inoiz maitealdi xalorik eta edertasun lurtarrik ezagutu ez zuen munstro hari.

Harritzekoa dirudien arren, ohikoa egin zitzaidan delako “idea”, ideia edo gisako bururakizunari deitu baldin badaiteke, eta Rigoletto-rengana jo nuen.

Alboan eseri zenean, zera esan nion:

-Sarritan pentsatu dut zu ez zaituela inoiz emakume batek musukatu ezta musukatuko ere. Utzidazu bukatzen! Nik benetan maite dut andregaia, baina ez dut uste berak ni neurri berean maite nauenik. Hainbeste maite dudanez, horren argibiderik onena da, oraindik ez diodala berari musurik eman. Baina, hara: nik nahi dut berak nire alde agiriren bat nabarmentzea... eta nabarmenena da berak zuri musu ematea. Ados zaude?

Aulkian jauzi egin zuen; ondoren, ahotsa nabarmenduaz erantzun zidan:

-Eta nork ordainduko dit niri egoera desatsegin hori?

-Nola, gero, desatsegina?

-Noski, baietz! Edo zer uste duzu zuk, ni konkorduna naizela eta, edozer faltsukeria egiteko prest nagoela, edo zer? Zuk andregaiaren etxera eraman nahi nauzu munstro bitxi baten modura, esanaz: “Maitea, begira ze nolako dromedarioa ekarri dizudan”.

-Nik ez dut andregaiarekin zuka hitz egiten!

-Berdin da. Eta bitartean, nik, zer egin behar dut, adiskide? Ergel baten moduan ahoa ireki, zuek zuen txorakeriak eztabaidatzen dituzuen bitartean? Ez, adiskide, ez, eskerrik asko! Eskerrak zure intentzio onarengatik, erbiak ehiztariari esan zion moduan. Gainera, esan berri didazu ez diozula inoiz berari musurik eman.

-Eta, horrek zer axola dio?

-Noski, baietz! Zuk nondik dakizu niri musuak gustatzen zaizkidalatza? Agian ez zaizkit atsegin. Eta hala baldin bada, zergatik nahi nauzu hartara behartu? Edo zer uste duzu, konkorra dudalako, ez ditudala beste gizakien moduan sentimenduak ala?

Rigoletoren ezetza garbia zen. Orduan, nik bortizki esan nion:

-Baina, ez al zara konturatzen, zuk zeuk, zure itxura desegoki horrekin, zure konkorrarekin, zu izan zarela niri ideia zoragarri hori buru-

ra ekarri didana? Pentsa ezazu, gizagaixo horrek! Nire andregaiak onartzen baldin badu, sekulako oroitzapen atsegina geratuko zaizu. Esan ahal izango duzu munduan zehar, sekulako izaki miragarri bat ezagutu duzula. Konturatzen? Haren lehengo musua, zuretzat izango da.

–Eta nondik dakizu zuk hori izango denik nik jaso dudan lehenengo musua?

Une batean zer esan ez nekiela geratu nintzen; gero, ordea, ideia hori hain nireganatua naukanez, erantzun nion:

–Eta zuri, Rigoletto, azken finean, zer axola zaizu?

–Ez iezadazu Rigoletto deitu. Nondik atera duzu niri izengoitiak jar-tzeko baimena?

–Ez dakit konturatu zaren, baina nik ezagutu dudan toporrerik lotsagabeena zara.

Lasaitu zen konkorduna eta esan:

–Eta hitzez edo benetan laidotuko banindu?

–Ez zaitetz izan hain txirripitina. Zein ausartuko da zu laidotzen? Zu bufoi bat besterik ez zara eta! Ez al zara konturatzen? Bufoi bat zarela, alegia, parasito! Zertara dator, orduan, duintasun jarrera hori?

–Adiskide, ez nator bat ezertan zurekin!

–Kexatu zaitetz nahi haina, baina entzuidazu. Parasito lotsagaldua zara. Argi esan al dizut? Ez? Kafetegiko bezero guztiei odola zurruputzen diezu zure hitz goxoekin. Ez dut uste Buenos Aires guztian zure moduko eta neurriko ziniko bat dagoenik. Ez al duzu nahiko ordaina ezkaratza garbitzeko duin ez zaren etxe hartara eramatearekin? Ez al duzu aski hark xaloki aurpegian, zure lotsakizuna den aurpegi zatarrean emango dizun musuarekin!

–Nire ohorea iraintzen ari zara!

–Aski da, Rigoletto, bai ala ez?

–Eta berak uko egiten badit eta lotsatan geratzen baldin banaiz?

–Hogei txanpon emango dizkizut.

–Eta, noiz joango gara?

-Bihar bertan. Moztu ezazu kalpar hori eta garbitu atzazalak.

-Bueno, aurrera iezazkidazu bost txanpon...

-Tori hamar.

Bederatzietan atera nintzen Rigoletorekin andregaiaren etxera. Konkorduna goitik behera usain gozoz beteta etorri zen, gorbata bioleta margoduna paparrean.

Gaua laiotza zen, haizealdi zakarrak erasotzen zituen kale estuak, eta urrutian, kaleko argi dardarkariak argitzen zuten goibeltsu, laino azkarrak labaintzen ziren bata bestearen atzetik. Umore txarrez nengo, triste. Azkarregi nindoan, aidanez eta bestea herrenka atzetik segi ezinik, eta batzuetan nire gainjantzia joaz esaten zidan ahots urrikalgariarekin:

-Baina, zer nahi duzu, ni lehertzea ala? Zer gertatzen zaizu zuri?

Eta orduan ere haserreago sentitzen nintzen, non bere beharrik izan ez banu, ostiko bat emanda kale erdira jaurtiko baitnuen.

Hura zen haizearen erauntsia! Ez zebilen inor kalean eta laino makurrak zerua antzaldatutik zerien argitasun mamuak, are eta nabarmenago lerratzen zituen etxeen fatxadak eta gailur hilotzak. Ez zegoen paper ñimiñorik kalean. Esan zitekeen hiria mamutzar talde batek desagerrarazi zuela. Bertan egonik ere, basoan galduta irudikatzen nuen nire burua.

Haizeak makurtzen zituen zuhaitzen bizkarrak, baina konkordun madarikatua nire pausoen atzetik zetorren ibili behar eroan, nire arrasto galtzeko beldurrez, nire esne txarraren moduan, non konkorduna erabiltzen ari bainintzen nire izate gaiztoa haren irudipean lerratuz.

Ni triste nengoen, oso triste, inoiz uste izan nezakeen baino tristetago. Banekien zer nolako iraina egingo nion egoerari; banekien horrekin betirako urrunduko nintzela berarengandik, baina horri ez nion garrantziarik ematen kaleko espaloien zeharka zera pentsatuaz nindoala:

-Rigoletu nire anaia balitz, ez nukeen era berdinean jokatuko.

Bai bainekien ezen Rigoletu nire anaia izan balitz, sakon-sakonenetik kupidatuko nintzela bere egoeraz. Bere isolamenduarengatik, egunero botatzen zizkieten begiraden irainen ordainetan maitasun zipitzik

bereganatzen ez zuelako. Nire baitan nioen ezen ni maite nezakeen andereak, aurretik bera maite beharko zukeela. Bat batean ezkaratza argitu baten alboan geratu nintzen:

-Hementxe da.

Bihotza leher zorian neukan. Rigoletok teinkatu zuen lepoa, hanka puntetan jarri eta gorbataren korapiloa oratuaz esan zidan:

-Gogoan izan! Errudun bakarra zeu zara! Hemengo makurkeria...

Gailur eta fin azaldu zen andregaiareto urreztatuan. Irribarretsu, lehenengo aldiz begiratu ninduen begi aztertzaile eta patxadatsu berberekin. Gogoratzen naiz galdetu niola: "atrebentzia ez bada hitz bat esango nizuke, andereñoa", eta bere irribarre haragitsua (haragiaren keinua goxo bat da irribarrea, oker ez banago) eta bere adimenaren ebaki zorrotza begietan nabarmentzen zitziola, bien arteko kontraesan horrek egiten zidan halako inpresio bitxia.

Hasi zen nigana hurbiltzen, baina munstroa ikustean, harri eta zur geratu zen, eta hura eta ni, biok batera begiekin galdera zailean jarri gintuen.

-Elsa, hau nire lagun Rigoletto da.

-Ez iezadazu adarrik jo! Zuk badakizu ondo asko nire izena ez dela Rigoletto.

-Zaude isilik, ia ikasten duzun!

Elsak lehortu zuen irribarrea. Harrituta begiratzen ninduen, ni bearentzat izaki ezezagun bat bihurtu izan bainintzan. Besaulki urreztatua behatzarekin apuntatuaz, esan nion konkorduntxoari:

-Eseri zaitetz hor, eta ez mugitu.

Bertan jezarri zen txepaduna lurretik gora hankak eta kapelua be-launetan, eta bere aurpegi beztuarekin idolo txinatar baten moduan. Elsak ez zion begirik kentzen pertsonaia bitxi hari.

Bat batean, nondik nora jakin jabe, lasai-lasai sentitu nintzen.

-Elsa -esan nion- Elsa, Ez dakit ziur maite ote nauzun. Ez zaitetz entzuten ari den munstro nazkagarri horretaz arduratu. Begira: beti

nago zalantzan..., sinist iezadazu... Froga iezadazu zure maitasuna, eta beti “bizi guztian” zure esklabu izango naiz.

Gisa den bezala, nik ez nekien ziur “bizi guztian” hitz horien zentzu zabala, baina esaunda garbi atera zitzaidan eta berriro errepikatu nion:

–Bai, bai, “bizi guztian” zure esklabu. Ez uste edanda nagoenik. Begira ezazu nire arnasa.

Elsak atzera jo zuen ni hurbiltzen ari nintzen une berean, eta une horretan, sumatzen ote duzue zer bururatu zitzaion herren madarika-tuari? Bada: kapeluaren gainean ereserki militarra kolpatzen hasi zen hatz-koskorrekin.

Herrenari begiratu eta isiltzeko agindu nion.

–Begira, Elsa, ni maite nauzunaren froga bakarra Rigoletori musu ematea da.

Dontzeilaren begiak argitasun lainotsuz bete ziren. Une batean isilik geratu zen; ondoren, ahotsez eta haserririk gabe, zera esan zidan geldo-geldo:

–Alde egin hemendik.

–Zer bada?

–Alde egin, mesedez, alde egin ezazu!...

Nik uste nuen nola halako itxura behintzat gordeko zuela, sinist iezadazue... baina une horretan gauza bitxi bat gertatu zen, hain zuzen, Rigoletto, ordura arte isil isilik egonik, altxa eta oihuka hasi zen:

–Ezin dizut horrelako lotsagabekeriarik onartu, andereño... ez dizut uzten nire lagun noblea era horretan tratatzen. Zuk ez duzu bihotziki auzoko zoritxarra sentitzeko. Harrizkoa duzu, ez duzu mailarik nire lagunaren andregaiia izateko.

Askok, gero, honen berri jakitean, antzerki prestatua zela uste izan zuten. Ez zen horrela. Azalpenik garbiena da, nik konkordunaren astakeriak entzuterakoan, besaulkiaren gainera erori nintzela lehertu beharrean, eta bien bitartean, txepaduna, aurpegia odolaz itota, areto erdian zutik, eta besoa zabalik, ari zen garraisika:

-Zer dela eta esan zenion nire lagunari musu bat ez dela eskatzen, eman egiten dela! Hori al da hitz egiteko modua zu bezalako andereño usteizuna duen batentzat? Ez al zara lotsatzen?

-Zaude ixilik, Rigoletto, zaude isilik!...

Konkordunak ahotsa hanpatuz:

-Zure baimenarekin, adiskide...; ez daukat edukazio aldetik inoren oharren beharrik.

Elsarengana itzuli zen, hau lotsaren lotsaz aretoko aterantz atzera zihoala, eta esaten dio:

-Andereño... agindu bat da, emaidazu musu bat!

Pertsona bakoitzaren iraupen neurria, aldakorra da. Elsak, garraisi-ka aldegin zuen, eta inork uste baino lehenago agertu ziren aretoan aita eta ama, azken hau esku-zapia zuela. Zer uste duzue, herrena kokildu zela? Inolaz ere ez. Aretoarean erdian zera jaurti zuen ozenki:

-Zuek ez duzue hemen ezer egitekorik! Ni zeregin filantropiko garrantzitsu bat betetzera etorri naiz!... Ez zaitezte hurbildu!

Eta besteak, konkorduna lotu eta leihotik botatzeko denbora hartu baino lehen, txepadunak, pistola bat atera eta haiei begira kainoia bideratu zuen.

Izutu ziren ero itxura zuen harekin, eta nik ikustean beldurrak zeharo izoztu zituela, adi geratu nintzen, ezer egitekorik ez banu bezala, zeren orain konkordunaren ausardia munduko gauzarik bitxiena eta bereziena iruditzen ari zitzaidan.

Hau, bere jarrerak izandako arrakastaz konturatuaz, zera jaurti zuen:

-Ni honera zeregin filantropiko garrantzitsu bat betetzera etorri naiz. Eta beharrezko da Elsak ni musukatzea, era horretan nik gizadiari barkatu ahal izateko eman zaidan txepa makur honen ordainetan. Eta, gainera, musuarekin batera, mesedez, atera iezadazu koinak kopa bat. Lotsagarria da nolako arretarekin hartzen dituzuen bisitariak! Ez, anderea, ez, ez ezazu sudurtzar hori okertu, usainez ondo hornitua etorri naiz eta. Era berean ekar iezadazu te bat!

Ai nire Rigoletto paregabea! Askok diote ni erotuta nagoela, baina ez dut uste inoiz zentzudun batek ere, hainbesteko algarak bota dituenik haren astakeriekin.

-Preso sartzeko agindua emango dut...

-Zuk ez dituzu gortesiak dituen oinarrizko zereginak ere ezagutzen -tematu zen konkorduna- Zuek behartuta zaudete ni zaldun baten moduan errezibitzera. Ni konkordun izateak ez zaituzte baimentzen mespretxatzeko. Ni zeregin filantropiko haundi bat betetzera etorri naiz. Lagunaren andregaia, niri musu bat ematera behartuta dago. Nik onartzen dut hori. Beste aukerarik ez daukat, elkarteak niri zor didan zorra ordaintzeko, eta ez diot uko egingo.

Egiatan, han erorik egotekotan, Rigoletto zen eroa, ez izan dudarik adiskideok. Eta berak jarraitu zuen:

-Adiskideak... ni naiz...

Zaindaria sartu ziren bata bestearen atzetik aretora. Hortik aurrera ez naiz ezertaz oroitzen. Kazetek diotenez, une horretan konortea galdu omen nuen. Baliteke.

Konturatzen al zarete orain, zergatik deabru txepadunak zigortzen zituen txerriak arratsaldero, eta konturatzen zergatik ito beste erremediorik ez nuen izan?

Edgar Allan Poe

(Boston, 1809 - Baltimore, 1849)

Wikipedia(e)tik

Itzultzaile-moldatzaile:
GILLERMO ETXEBERRIA

Edgar Allan Poe (Boston, Massachusetts, Ameriketako Estatu Batuak, 1809ko urtarrilaren 19a - Baltimore, Maryland, Ameriketako Estatu Batuak, 1849ko urriaren 7a) poeta, ipuin idazlea eta literatura kritikaria izan zen. Estatu Batuetako erromantizismo mugimenduko kideztat jotzen da. Idazteaz bizitzea erabaki zuen lehenengo estatubatuar idazle ospetsua izanik, bizimodu zaila izan zuen. Narrazioak eta olerkiak idatzi zituen batik bat.

Estatu Batuetako ipuin idazle goiztiarra, fantasiako, beldurrezko eta umorezko ipuinaren maisu izan zen, eta polizia eta zientzia fikzio generoen aitzindari. Genero gotikoaren erakusgarrietako bat da, eta misteriozko eta beldurrezko lanek eman zioten ospea: *Belea* poemak eta *Morgue kaleko hilketak* kontakizunak, adibidez, oso fama handia izan zuten, eta gaur egun ere bizi-bizi jarraitzen du fama horrek. Bestalde, idazle gutxi dago literaturaren historian Poek adinako interpretazio eta hipotesi sorrarazi duenik. Oso idazle gutxik liluratu dituzte Poek bezala belaunaldiz belaunaldi irakurleak eta mitomanoak.

Literatura kritika zorrotzak idatzi zituen. Estatu Batuetako kritikak gaitzetsi zuen, baina European berehala arrakasta handia izan zuen, Charles Baudelairek eta Stéphane Mallarmék haren lanak frantsesera itzuli eta goraipatu zituztelako batik bat. Poe da atzerrian izena lortu zuen Estatu Batuetako lehen idazlea.

Biografia

Haserako urteak: gurasoekin eta guraso ordeekin

Plaka honek markatzen du Poe gutxi gorabehera non jaio zen, Boston hirian.

Antzezleen semea zen Poe. Ama zen berez antzezlea, eta arrakasta handia zuen bere lanetan; aitak berriz ez zuen antzerkirako batere balio, eta edaten hasi zen. Alkoholak markatuko zituen gero ere bikotearen hiru seme-alabak: William, zaharrena, gazterik hil zen, tuberkulosi alkoholikoz; bigarrena, Edgar, delirium tremenseko krisi batek jota hil zen; eta alaba gazteena, Rosalie, adimen urrikoa zen. Edgarrek bi urte zituela, etxetik alde egin zuen aitak. Ama, haurdun eta gaixorik, hegoaldera joan zen, han sustraituagoa baitzegoen antzerkia. Hogeita lau urterekin hil zen, Edgarrek lau urte ere bete gabe. Amaren eritasunak eta heriotzak arrasto sakona utzi bide zuten Poeren memorian. Umeak familia banatan geratu ziren.

John eta Frances Allan arduratu ziren Poeren heziketaz, formalki adoptatu ez bazuten ere. Eskoziar jatorriko familia aberatsa zen, presbiterianismo zorrotzekoa. John Allan Richmondeko tabako merkataria handietako bat zen. 1815an Allan jauna Londresa joan zen, eta berekin eraman zituen emaztea eta haurra. Lau urte eman zituzten han barnetegi-tan Edgarrek. Han, alde batetik, asko ikasi zuen –frantsesa, historia, latina eta literatura–, baina, bestetik, kalte handia egin zion Ingalaterrako egonaldiak, aldaketa ekarri zion bakardade eta noraezagatik, hegoaldeko paisaia eguzkitsuetatik atera eta «ingeles herri goibel» batean utzi baitzuten, bakarrik, iparreko lainoetan, zaharकिन artean.

Hango eraikinak agertuko ziren hogeitau urte geroago, *William Wilson* kontakizunean, eta orobat da hangoa Usher etxeko dekoratua (*The Fall of the House of Usher*, «Usher etxearen hondamena» ipuinekoa), ipuin gehientsuetako bera: etxe zahar izugarri handia, lainoetan galdua, horma altukoa, ate astunekoa, ziegez beteak diruditen sotoak dituena, eta, leku orotan, inoiz bertan bizi izan ziren hilen arrastoa igarri zaiona. Dekoratu erromantiko hori ez da bakarrik «literatura gotiko»aren oroitza-pena, era berean da haurtzaroko bizikizun latzen emaitza.

1820ko udan itzuli ziren Allandarrak Richmonda. Edgar, hamaika urterekin, haur ikaratia, isila, goibela zen, eta, bere heroi guztiak bezalaxe, bere baitan itxi zen.

1823 eta 1824 artean, Lord Byronen lana eredu hartuta, ondu zituen lehen poemak. 1826an Virginiako Unibertsitatean sartu zen, filologia modernoa eta klasikoa ikastera. Baina, ikaskideekin batera, edanean eta jokoan hasi zen. Izan ere, edariak ekarriko zion Poeri hondamendia: taldean ondo hitz egiteko bizkorgarriren bat behar izaten zuen, baina jerez kopa bat hartzea ikaragarritzko mozkorraldi baten hasiera gertatzen zitzaion; eta intoxikaziora gutxitan iristen bazen ere, behin baino gehiagotan sortu zituen eskandalu izugarriak. Esan izan da halaber drogazalea zela, baina ez dirudi egia denik.

Nolanahi dela ere, zor handiak egin zituen unibertsitatean; aitaordeak ez zituen ordaindu nahi izan, eta 1827an gurasoen etxetik alde egin zuen Edgarrek, Bostongo hirira.

Emantzipazioaz geroztik

Idatzita zituen poema batzuk besterik ez zuen hartu bidaiarako, eta laster argitaratuko zituen: *Tamerlane and Other Poems* (1827, «Tamerlan eta beste poema batzuk»); bere izenaz sinatu beharrean, «bostondar bat» ezizenarekin izenpetu zuen.

Poek berak idatzitako ohar biografiko batzuen arabera, sekulako abenturak bizi izan zituen garai hartan, askatasunaren aldeko borrokan, Grezian, Errusian, Siberian... Dena gezurra zen, ordea. Soldadu joan zen, eta hegoaldeko hainbat gotorlekutan ibili ondoren, West Pointeko Akademia Militarrean sartu zen. Gogokoa zuen hango diziplina, hantxe aurkitu zuen behar-beharrezko zuen bizitza ordenatua. Bere izaera zakarrak, baina, berehala sortu zizkion arazoak agintariekin. Azkenean bota egin zuten eskola militarretik, eta gurasoengana itzultzen saiatu zen. Ez zuten onartu, ordea, eta izeba batengana joan zen, Maria Clemm, beti zainduko zuen emakume eraman onekoa, Poeren emazte izango zena- ren ama.

1833rako argitaratuak zituen hiru poema liburu, baina, ez baitzuten arrakastarik izan, hitz lauz hasi zen idazten. *Baltimore Saturday Visitor* egunkariak ehun dolarreko saria eskaintzen zuen ipuin lehiaketa batean. Poek sei kontakizun bidali zituen, eta *Ms. Found in a Bottle* («Botila batean aurkitutako eskuizkribua») kontakizunarekin (1833) lehiaketa irabazi zuen. Adiskide batek eskatuta, *Southern Literary Messenger* aldizkari-ko zuzendaritza hartu zuen: eginahal guztian, hamazazpi aleko argi-

taraldia hamabost milarainokora igotzea lortu zuen. Literaturako kritika-
karitzat ospea lortu zuen.

Bizitza herri bat hasteko gogoia zuen, aldizkariko lanak segurtasuna
eskaintzen zion, eta zorientzua zela zioen. 1835tik 1837ra literatura kri-
tika egin zuen *Southern Literary Messenger* aldizkarian.

1835ean Baltimore hirian ezkondu zen, hogeita sei urte zituela, ha-
mahiru urteko bere lehengusu Virginia Clemmekin (bere izeba Mariaren
alaba). Ezkondu eta zazpi urtera, ordea, tuberkulosiak jo zuen Virginia,
eta ondoezik larrienak jota zegoen poeta: «[...] alferrik borrokatu naiz
malenkoniaren kontra. Zorigaitzak jota nago, eta ez dakit zergatik». Edari
alkoholdunak hartzen zituen bere egonezina ahazteko asmoz. Neurrigabe
edaten hasi zen, eta zenbait egunez desagertzen zen, taber-
na zulo miserableenetan. Krisiak gero eta gogorragoak ziren.

Hainbat aldizkaritako zuzendari izan zen, eta modu berean errepi-
katzen ziren beti gertaerak: gau eta egun lan eginez, bere ardurapean
zituen aldizkariaren argitaraldiak biderkatu ondoren, arrakasta eta dirua
lorturik, bat-batean depresiozko krisiak jotzen zuen, eta lur jota ge-
ratzen zen. Bazekien edariek izugarritzko kaltea egiten ziotela, baina
ezin zuen utzi. 1845ean Poek bere poemarik famatuena argitaratu zuen:
The Raven (Belea). 1847an hil zen Virginia emaztea. 1848an, Baltimo-
reko kale batean aurkitu zuten Poe, *delirium tremensak* jota, eta handik
egun batzuetara hil zen, 40 urte zituela.

Poeren poesia eta kontakizunak

Poeren hilobia Baltimore hirian dago.

Poek poesia, fikzioa eta literatura kritikaren teoria landu zituen.
Zenbait kritikariren iritziz (T. S. Eliot, Aldous Huxley), ez zuen ezertan
obra biribilik lortu. Poeren poesiak, oso bakuna baita, oso erritmo mar-
rkatuko lelo baten efektua eragiten du, eta sentimendu sakon eta primi-
tiboak azaleratzen ditu. Poemek musikaltasun agerikoa dute, baina egi-
leak sarritan belarrira ondoen jotzen duen hitza hautatzen du, ez poe-
mak benetan behar duena. Izan ere, hitzen esanahiek ez zuten Poe be-
reziki arduratzen, ezta poemaren beraren esanahi orokorrak ere.

Izumenezko eleberria anglosaxoniarrak erromantizismoko genero he-
rrikoa eta tradizio handikoa da. Poek leialtasunez jarraitzen dio tradizio

horri, topiko guztiei eutsiz, baina osagai berriak txertatu zizkion, eta generoa bikain berriztatu. Lehen begiratuan, klasikoak bezalakoxeak dira Poeren izumenezko ipuinak: heroia hakar-bakarrik dago, gaztelu zahar batean, edo ziega batean itxia, edo basoan galduta. Osagai horiek, ordea, Poek ez ditu inoiz deskribatzen: halako lekuetan, egoera horietan egoteak dakarren egonezina eta larritasuna deskribatzen ditu. Izuzko ipuinetan gehiago nabarmentzen da izaki bat leku bat baino, sentsazio bat objektu bat baino. Poek ez du eszenografia bat antolatzen, izumenezko ipuin klasikoetan bezala; aitzitik, gogo egoera iradokitzea da helburua.

Irakurketa poliki-poliki hasten da, irakurlea egoeraren dimentsio psikologikoaz jabe dadin; Poeren unibertsoa ez baitago ez benetako munduan ez izadiaz gaindikoan: adimenaren mundua da, gogoarena, errealitate objektiboaren gainean eraikia. Egileak ez du irakurlea mundu horren existentziaz konbentzitu nahi; kontzientzia guztiz nahasirik duen pertsona baten gogo egoeraren kide egin nahi du.

Kontakizun askotan, benetan gertatuak fantasia bitxienekin nahastu zituen. Horren adibide argiak dira *The Narrative of Arthur Gordon Pym* (1838, *Arthur Gordon Pymen kontakizuna*), Herman Melvilleren *Moby Dick*en aurrekaritzat hartzen dena. Poeren beste istorio famatu batean, gorago aipatutako *Usher etxearen hondamena* kontakizunean, neurosi kasu bat aztertzen da, oraintsu jakin denez, bere ezagun batena, ez, uste zen bezala, berea.

Poeren ipuinek eragin handia izan dutela ez du inork eztabaidatzen; areago, literatura genero berri baten sortzailea izan zela ere esaten da, polizia eleberriarrena hain justu. Detektibe logikaz betea eta sen handikoa, Sherlock Holmesengandik hasita detektibe guztien eredia izango zena. Monsieur Auguste Dupin da, *Morgue kaleko hilketak* (1841) eta *The Purloined Letter* (1842, *Gutun ebatsia*) istorioetako protagonista. Dupin dandy bat da, bai itxuran, bai arrazoiketen adimen egituran, bere lana dotoretasun matematikoz egiten duena, eta matematikaren logika zehatzaz harilduko dira istorio hauek.

Interpretazioak, eraginak

Asaldagarria izaten da beti Poeren ipuinen irakurketa. Eta hala gertatzen da halako egonezin batek hartzen duelako irakurlearen irudime-

na, ez plazerik gabe ordea. Poeren kontakizunek sentikortasunari eragiten diote, haren alderdirik senezkoen eta ezkutuenari. Eta eragin hori negatiboa da, ez baitu ekintzara edo ezer baiestera bultzatzen; gehienera ere, ezezagunak edo ezagutu daitekeenaren mugak gugan duten indarrari buruzko hausnarketa sorrarazten dute. Hala ere, erromantizismo mugimenduko bigarren mailako epigonotzat hartu dute Poe adituek; fikziozko lanetan, eleberrigile gotikoen ondorengotzat, eta Lord Byronen eta Mary Shelleyren jarraitzailetzat olerkietan. Hori dela-eta, badirudi Ingalaterrako tradizioan kokatu beharra dagoela, baina, obra ingelesez idatzia badu ere, Poe ez da britainiar idazlea, estatubatuar idazlea da, areago, Estatu Batuetako hegoaldekoa: badira bere obran errepikatzen diren gai batzuk geroago William Faulkner, Eugene O'Neill edota Tennessee Williamsen lanetan ere agertuko direnak, familiako krimen baten obsesioa edo izugarrikeria batzuk.

Berehala ezagutu eta goretzi zuten atzerrian Poeren izena. Bi frantses poeta izan zituen batez ere propaganda egile: Charles Baudelaire eta Stéphane Mallarmé. Haiek ezagutarazi zuten, ez bakarrik Frantzia eta Europan, baita Estatu Batuetan bertan ere. Poek paper erabakigarria jokatu zuen Frantsesezko literaturan: poesian, ereduzko maisu izan zen, eta kritikan gidari. Frantses sinbolismoa Poeren *Konposizioaren filosofia* lanean oinarritu zen, haren irudiak baliatu zituen, eta haren adibideak erabili zituzten «poesia huts» delakoaren teoria modernoa sortzeko.

Idazlan nagusien zerrenda

Ipuinak

- *Ligeia* (1838)
- *Usher Etxearen hondamena* (1839)
- *William Wilson* (1840)
- *Morgue kaleko hilketak* (1841)
- *Herio Gorriaren Mozorroa* (1842)
- *The Tell-Tale Heart* eta *Katu Beltza* (1843). *Bihotz zelataria eta katu beltza* izenburuaz euskaraturik liburu bakarrean argitaratuak.
- *The Gold Bug* (1843, *Urrezko kakalardoa*)

- *The Cask of Amontillado* (1846). Jon Mirandek *Amontillado upela* izenburuaz eta Oskillasok *Upela amontilladuzkoa* izenburuaz euskaratua.

Orobat, Poeren bi ipuin bilduma daude euskaraz: *Botila batean aurkitutako eskuizkribua eta beste ipuin batzuk*, Koro Navarrok itzulia, eta *Ligeia*, izu ipuinak, Migel Anjel Unanuak itzulia.

Olerkiak

- *Belea* (1845).
- *To Hellen* (*Hellen-entzat*)
- *Ulalume*
- *Anabel Lee*
- *The Bells* (*Kanpaiak*)
- *Alone* (*Bakarrik*)

Eleberria

- *The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket* (1837, *Nantuckete*ko Arthur Gordon Pymen abenturak)

Saiakerak

- *The Philosophy of Composition* (1846, *Olerki baten filosofia*)
- *Eureka* (1847). *Belea* olerkia nola idatzi zuen azaltzen du.
- *The Poetic Principle* (1850, *Poesiaren hatsapenak*).

“AMONTILLADO” ARDO-KUPELA

Ahal nuen modurik isilenean pasa nituen Fortunatoren irainak. Baina markak hautsi eta intsultora pasa zenean, mendekua hartuko nuela erabaki nuen. Zuek, nire berri dakizuenok, harritu ere egingo zarete sekretua gordetzeko izan nuen kuraiatz, inori inoiz horri buruz ezer esan gabe. Auskalo noiz eta nola, baina mendekatuko nintzela erabakia zegoen.

Bai, erabakita zegoen. Baina erabaki sendo hori bezain ziurra zen ez nuela mendekuekin inongo arriskurik hartuko. Mendekua bezain ziurra behar zuen nire ekintzaren inpunitateak berak. Irain baten zorra ez da kitatzen haren legezko zigor-ordainak mendekaria kaltetzen baldin badu. Hori berbera gertatzen da mendekariak mendekugilea bera dela argi eta garbi adierazten ez baldin badu.

Argi gera bedi, beraz, ez niola ez hitzez eta ekintzez erabaki horren berri eman Fortunatori. Haren aldekotasuna azaldu nion, beti bezala irribarretsu eta ez zuen urrutitik ere sumatzen nire irribarrea bera akabatzeke erabaki sendoan oinarritua zegoela.

Delako Fortunato, alor askotan itzal haundiko gizasemea zen arren, zenbait alorretan beldurgarria ere bai, bazuen, hala ere, ahuleria bat nabarmena. Italiar gutxik dute ardo-dastatzaile onaren ospea. Gehiengentan, aldartearen arabera jokutzen dute, giroa eta okasioa probestuz ingeles eta austriar aberatsak engainatuz. Pintura eta harribitxien munduan, Fortunato, herritar askoren moduan, berritsu eta mari-zintzarri hutsa zen; baina ardo zaharren arloan, punta-puntako dastatzailea. Neuk ere ez nien haren urruti irizten ardoui. Neu ere aditua bainintzen Italiako ardoen gainean, eta ahal nuen bakoitzean, mordoa erosten nuen.

Arratsalde batean, ilunabar aldera, Inaute garaialdi zaratatsuan, topatu nuen nire laguna. Inoiz baino amultsuago agurtu ninduen, dezente edanda zegoen seinale. Gure gizasemea pailasoz mozorrotuta zegoen. Traje estu-estua, margo ilaraz jositako jantzia eta buru gainean kapela konikoa kaskabiloz hornitua. Era harrigarrian poztu nintzen, esango nuke ez niola inoiz hain tinko eman bostekoa.

-Fortunato maitea -niotson alaiki- gaurko hau, zorioneko elkartzea da. Baina, baina, zein itxura ona duzun! Zera, gizona, jaso berri dut "amontillado" markako kupel bat, eta zalantzez josita nago.

-Nolatan? -berak- Amontillado? Kupel bat? Hori ezinezkoa da, eta Inaute bete-beteen arte eta zailago!

-Horregatik diotsut zalantzak ditudala -erantzuki nik- eta txoro-txoro ordaintzeko zorian egon naiz amontilladorik onena bailitzan, eta zuri kontsultatu gabe... Zail da gero sarritan zu topatzea.

-Amontillado!

-Hortxe nire zalantzak!

-Amontillado.

-Eta ordaindu egin behar.

-Amontillado.

-Baina, nola zu hain okupatua zauden, zer esango, Luchesi-ren bila nindoan. Berak ere asko baitaki. Berak esango dit...

-Luchesi ez da gauza amontilladoa eta Jerez-a bereizteko, gizona.

-Baina, badira, hala ere, haren aho-sabaia zurearen pareko dela diotenak.

-Goazen, goazen bertara.

-Nora?

-Haren kupeldegietara.

-Ez, adiskide, ez, ez dut zure onberatasunaz abusatu nahi. Betiko moduan okupazioaren bat baduzula orain ere sumatzen dut. Luchesi...

-Ez daukat ezer egitekorik. Goazen.

-Ez, adiskide, ez. Ezer egitekorik ez eduki arren, hotzak zaudela ikusten dut. Upategiak oso-oso hezeak dira; kresalez josita daude.

-Bai, bai, nahi duzuna, baina goazen. Bost axola hotza. Amontillado! Trufatu egin zaituzte, gizona, eta Luchesi... ez da amontillado eta jerez-a bereizteko gauza.

Hori esatean, besotik oratu ninduen Fortunatok. Kokatu nuen nire zetazko mozorroa, orekatu nire “roquelaire”a eta haren pausoa jarraituz eraman ninduen jauregitxora. Ez zegoen morroirik etxean. Denak ihes eginak ziren inauteak ospatzera. Aurretik esan nien ez nintzela hurrengo egunera arte itzuliko eta ez zitezela etxean atzera eta aurrera ibili traban. Agindu horiek nahikoak ziren, banekien aurretik, haiek bat-batean ospa egingo zutela nik bizkarra eman bezain azkar.

Hartu nituen bi lastargi argigailutik, bat Fortunatorentzat, bestea niretzat, eta gidari jarri nintzen ganbara sabaitu artean makurtuaz eta behar neurriak har zitzan kontseilatuaz. Iritsi ginen, noizbait, azken mailetara, upategi bideko azkenekoetara. Ondoren, eskailera bihurri eta luze bat jaitsi genuen, “Montesors”tarren katatonba hezean berriro elkartuko ginela elkar hitz emanaz.

Nire laguna alderoka zihoan, eta kapelako zintzarriek tupust zaratatsua egiten zuten pauso bakoitzean.

-Eta kupela? -galdetu zuen.

-Harago dago, -nik-. Baina begira itzazu hormatan zehar dir-dir agertzen diren orbanak.

Niregana itzuli eta begiratu zidan begi-nini lainotuekin, mozkorraldiaren malkoak zerizkiola.

-Kresala? -galdetu zidan azkenik.

-Hala da -nik- Aspalditik al daukazu eztul makur hori?

-Ejem, ejem, ejem, ejem, ejem, ejem!

Tarte batean erantzun ezinik egon zen.

-Ez da ezer -esan zuen azkenik.

-Aski da -esan nion adoretzu-. Itzul gaitezen. Zure osasunak asko balio du, lagun. Aberatsa zara, jende askok errespetatzen zaitu, miresten eta maite zaitu. Zoriontsu zara zu, ni garai batean izan nintzenaren modura. Lastima litzateke zu galtzea. Niregatik ez litzateke asko axola. Itzul gaitezen. Gaixotu zaitezke eta ez dut ardura hori nire bizkar hartu nahi. Gainera, hemen hurbil bizi da Luchesi...

-Zaude isilik -esan zidan- Eztul honek ez du garrantzirik. Ez naiz honengatik hilko, ez nau eztulak akabatuko.

-Hala da, hala da -erantzun nion- Ez zintudan arrazoirik gabe larritu nahi, baina neurriak hartu beharko dituzu. “Medoc” honen trago batek mesede egingo dizu eta ezetasunaren kontra indartuko zaitu.

Hori esan eta ilara luzearen barnean, lur ezearen gainean eta beste antzekoekin batera zegoen botila bati muturra txikitu nion.

-Edan ezazu -esan nion ardoa eskainiaz.

Ezpainetara hurbildu zuen botila ardoa, niri zeharka begiratuaz.

-Edan dezadan -zioen- inguru honetan lurperatuta dauden hildako guztien osasunerako.

-Eta -nik,- zure bizitzak luzaro iraun dezan.

Berriro oratu zitzaidan besotik eta bidean aurrera jarraitu genuen.

-Leize hauek -esan zidan- oso zabalak dira.

-Montresor-tarrak senide ugariak ziren txit.

-Ahaztu zaizkit haien armarriak.

Urrezko oin bat “azur” landan. Oinak suge-labainkaria zapaltzen du eta honek hozka dagio orpoan.

-Oso ondo -esan zidan.

Ardoaren dirdira nabari zitzaion begietan eta kaskabiloei dilinda zerien. Nire irudimena ere bizitu zitzaidan “medoc” ardoaren eraginez. Katakombako barne sakonenera iritsi ginen inguruko giza-hezur pila, kupel, barrika eta gainerako nahaste-borraste tartetik. Berriro geratu eta ausarki heldu nion beso batetik, ukondoa baino goragotik.

-Kresala -esan nion-, Ikusi, gero eta handiagotzen ari da. Goroldioaren modura, sabaiaetatik zintzilik jada. Orain erreka pean gaude. Hezearen tantak giza-hezurren tartetik iragaiten dira. Zatoz. Itzul gaitezen berandu baino lehen. Eztul hori.

-Ez da ezer -berak- Jarrai dezagun. Aurretik bota dezagun beste medec trago bat.

Ardo-flasko berri bati muturra hautsi eta eskaini nion. Urrupa batean edan zuen. Bere begiek su-irakina zerien. Algaraka hasi eta botila jaurti zuen keinu arraro eta ulertezin bat eginez.

Harrituta begiratu nion. Berak berriro errepikatu zuen keinua modu baldar batean.

-Ez al duzu ulertzen ala? -berak-.

-Ez -nik-.

-Orduan, ez al zara zu "anaiartekoa".

-Zer, zer?

-Ez al zaren "masoneria" anaiartekoa?

-Bai, bai -nik-, bai, bai.

-Zu? Ezinezkoa da! Inolaz ere ez.

-Masoi bat, bai -nik-.

-Emaidazu agiri bat -berak-.

-Hauxe -nik-, golkotik igeltseroen paleta bat ateraz.

-Txantxetan ari zara -esan zidan pauso batzuk atzeraka-. Utz deza-gun eta goazen "amontillado"aren bila.

-Ondo, -nik- eta erreminta gorde nuen kapa pean eta berriro besoa luzatu nion.

Kokatu zen bertan nagiki eta jarraitu genuen bidean aurrera "amontillado" bila. Sabai txit baxupetik iragan ginen, ondoren aurrera jarraitu, behera jaitsi eta kripta sakon batera ailegatu ginen. Bertako aire ustelak gorriz irudikatzen zituen argiz baino areago zuziak. Kriptaren alde urrunean beste bat zegoen txikiagoa. Haren hormetan giza-hezurak lerratuta zeuden leizean zehar ikusitakoen modura, Parisko katakunba handietakoen modura.

Barneko kripta horren hiru aldeak esandako moduan apainduak zeuden. Laugarren aldekoak kenduta zeuden eta hezurak lurrean nonahi jaurtiak, bazterrean muino txiki bat eginaz. Hezurak kendu eta libratutako horman, beste barruti bat zegoen, sakonean lau oin eta zaballean hiru oin zituena, goraka sei edo zazpi. Ez zirudien ezer jakinetarako egina, baizik eta hutsune bat besterik ez katakunbetako sabaia sostengatzen zuten bi zutabe tartean, eta inguruan zeukan granitozko horma batean finkatua.

Alfer-alferrik aritu zen Fortunato lastargi erdi agortua altxata barruti txiki haren sakonera sartzen. Argitasun ahulak ez zuen hondoa ikusarazten.

-Zoaz aurretik -esan nion-. Hor dago “amontillado” delakoa. Arranopola, Luchesi gurekin balego...

-Ezjakin hutsa da -moztu zidan lagunak alderoka aurreratuz eta ni atzetik.

Iritsi zen, azkenik, hobiaren azkenera, eta bidea harkaitzak moztzen zenez, bertan geratu zen harri eta zur. Bat-batean granitozko harrira atxilotu nuen. Haren gainean bi burni zirondola zeuden, horizontalki bereziak, bata eta bestearen artean bi oin-luzean. Hura gerritik kateatzea segundo gutxiko lana izan zen. Zorabiatuegia zegoen aurre egiteko. Giltzari eman eta irten nintzen zulotik.

-Ukitu ezazu horma, ikusiko duzu zer nolako kresala darion -esan nion-. Egiatan, heze zegoen, amorratu heze. Otoi, berriro diotsut, itzul zaitetz atzera. Ezetz? Hala bada, ez daukat zu bertan utzita aldegitza beste aukerarik; baina aurretik, nik egin ditzakedan hainbat zeregin egitera behartua nago. “Amontillado”a! -egin zuen garraisi-, oraindik ere espantuaren eraginez.

-Noski, bada, noski, “amontillado”a -nik-.

Hori esanda, ekin nien lehen aipatu ditudan hezur pilei. Alde batera kendu eta berehala azaldu ziren eraikuntzan erabiltzen den harri eta morteroa. Horiekin eta eskuan nuen paletaren laguntzarekin, hasi nintzen hobiko zuloa tapatzen. Lehenengo igeltseritza lana egitean, konturatu nintzen Fortunatori mozkorraldia asko arindu zitzaioela. Horren lehen zantzua, barnetik etorritako intziri itzala izan zen. Ez zen mozkorrak eragiten duenaren modukoa. Ondoren isilaldi luze eta egoskorra. Lehenengo harri ilararen gainean ezarri nuen bigarrena, hirugarrena eta laugarrena. Orduan entzun nituen katearen astindu larriak. Zarataren herio-suharrak, minutu batzuk iraun zuen, eta ni, haren entzutearen plazerra dastatzeko, lana utzi eta pikotxean ezarri nintzen hezuraren gainean. Amaitu zen zarata, azkenik, kate karraskotsa, eta nik berriro, hartu paleta eta jaso nituen bosgarren, seigarren eta zazpigarren ilara. Horma, batz bestea, nire bular aldera iristen zen. Berriro atseden hartu eta lastargia hormaren gainetik altxa eta begiratu nuen barnera hango irudia non ote.

Bat-batean, garraisi eta oihu bortitzak atera ziren kateatutako gizonaren eztarritik, ni neu bortizki atzera jaurtiki nahi bailuan.

Une batean dudak eraso zidan eta beldurtu nintzen. Gerriko ezpata atera eta zoro baten modura kolpeka hasi nintzen hobiari. Berriro, ordea, buruz jokatu eta lasaitu nintzen. Hormaren gainean eskua ezarri eta lasai arnas hartu nuen. Hormarantz hurbildu eta beste hainbat garrairesen bidez erantzun nion barrukoari. Behin eta berriro errepikatuz, barnekoak baino sendoago eta luzeago erantzun nion. Horren ondoren, barnekoa isildu egin zen.

Gauerdia zen, eta nire lana amaitzear zegoen. Jadanik jarriak nituen zortzi, bederatzi eta hamargarren ilarak. Harri bakarra geratzen zitzaidan jarri eta masarekin lotzeko. Astuna zen eta ez zuen beharrezko lekua sendo hartzen. Orduan, hobi barrutik, halako irrizko garraisia entzun nuen, nire ileak ere oilo-ipurdi jartzeraino. Ahots hain tristearrekin jaurtia, non nik ere ezin bainuen Fortunatoren ahotsa zenik irudikatu. Ahotsak, hauxe zerion:

-Ja, ja, ja! Je, je, je! Txantxa polita, benetan polita egin duzuna! Honen kontura hamaika barre egingo dugu “palazzo”an. Bai, bai, gure ardo zoragarriaren kontura.

-“Amontillado”a -esan nion.

-Je, je, je! Hori da, “amontillado”a. Baina, aizu, ez al da berandu? Gure zain egongo dira “palazzo”an Lady Fortunato eta gainerakoak. Goazen.

-Bai, bai, -nik- joan gaitezen.

-Arren, eta jainkoarren, Montresor”.

-Bai, bai, -nik,- Jainkoaren izenean.

Alferrik egon nintzen erantzunaren zain. Urduritu eta galdetu nion ahots larriz:

-Fortunato!

Ez nuen erantzunik jaso.

-“Fortunato”

Berriro ere erantzunik ez. Lastargia zulotik sartu eta barrura bota nuen. Kaskabiloen zaratatxoak erantzun zidan. Bular-bihotzean estual-

dia sentitu nuen, dudarik gabe katakunbetako hezetasunak eragina. Amaitu nuen nire lana presaka. Ahaleginaren ahaleginez jarri nuen azken harria bere kokalekuan eta masarekin estekatu. Ondoren, aspaldiko giza-hezurrezko horma zaharra jaso nuen hormaren kontra. Pasa da mende erdi bat eta ez du inork ukitu.

Requiescat in pace.